

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

AZDOMĀS TURĒTĀ PRATINĀŠANAS TAKTISKIE PAŅĒMIENI

BAKALaura DARBS

Darba autors: Edvards Aleksejevs

Studenta apliecības Nr: ea15027

Darba vadītāja: Elita Nīmande

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Darbā ir pētītas un analizētas aizdomās turētā pratināšanas taktikas īpatnības un problēmas, analizēti Latvijas un ārvalstu speciālistu viedokļi, apskatīta Latvijas un ārvalstu tiesu un izmeklēšanas prakse. Darba uzdevums bija izpētīt aizdomās turētā pratināšanas kriminālistiskās taktikas un ar to saistītās praktiskās problēmas un kļūdas Latvijā un ārvalstīs, izstādāt rekomendācijas, kuras ļauj izvairīties no tām. Darbā izpētītas tipiskās izmeklēšanas situācijas un izstrādātas to risināšanas vadlīnijas. Sakarā ar to, ka nav iespējams apskatīt aizdomās turētā pratināšanas taktikas īpatnības atrauti no kriminālprocesuālajam īpatnībām, darbā arī ir izpētītas aizdomās turētā pratināšanas procesuālās grūtības un to risināšanas veidi, tajā skaitā, arī pielietojot taktiskos paņēmienus. Darbā arī ir izpētītas atsevišķu pratināšanas veidu īpatnības, piemēram, pratināšana aizstāvja klātbūtnē un poligrāfa izmantošana aizdomas turētā pratināšanā.

Atslēgvārdi: aizdomās turētais, pratināšana, izmeklēšanas darbības, poligrāfs, kriminālistika, kriminālistiskā taktika, taktiskais paņēmieni.

ANNOTATION

This research is dedicated to the analysis of detainee interrogation process, its tactical features, as well as various challenges resulting the different approaches. In order to analyse the issue in the most objective way, the following sources of information were examined: opinions of the acknowledged legal scholars and law enforcement officers from Latvia and abroad, both Latvian and foreign case law and interrogation practices. The aim of this research was to explore Latvian and foreign methods of forensic science that apply during the suspect interrogation, common mistakes and practical problems that come along the process, as well as develop a set of recommendations that will allow to avoid them. There will be examined the most typical practical situations and developed solution guidelines. Taking into account that it is impossible to consider tactical features of the detainee interrogation in an isolation from the features of criminal procedure, this work also encompasses procedural difficulties related to the interrogation and ways to solve them, also with the help of criminalistics techniques. Additionally, this research looks at the particular interrogation features, such as presence of suspect's lawyer and use of polygraph during the interrogation process.

Key words: detainee, interrogation, criminal procedure, polygraph, criminalistics, criminalistics tactic, tactical methods.

SATURS

Ievads.....	5
1. Taktiskā paņēmiena izpratne kriminālistikā.....	7
2. Sagatavošanās aizdomās turētā pratināšanai.....	16
3. Aizdomās turētā pratināšanas norise.....	25
3.1. Taktiskie paņēmieni pratināšanas norisē.....	25
3.2. Aizdomās turētā pratināšana aizstāvja klātbūtnē.....	34
3.3. Poligrāfa izmantošanas problēmas aizdomās turētā pratināšanas laikā.....	36
4. Aizdomās turētā pratināšanas rezultātu fiksēšana.....	40
Kopsavilkums.....	43
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	45

IEVADS

Tēmas aktualitāte nosacīta ar to, ka, pēc prokuratūras datiem, katru gadu ir uzsākti apmēram 13,5 tūkstoši kriminālprocesi.¹ Savukārt katrā kriminālprocesā ir vismaz viens aizdomas turētāis.

Analizējot prokuratūras 2017. gada darba rezultātus, ģenerālprokurors Ēriks Kalnmeiers secina, ka joprojām nav pamata runāt par noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas kvalitātes kāpumu.²

Savukārt, pēc Valsts policijas datiem, viens no sliktās izmeklēšanas kvalitātes iemesliem Latvijā ir tas, ka izmeklētājiem nepietiek zināšanu kā pratināt aizdomās turētos.³

Tādējādi, viens no izmeklēšanas kvalitātes kāpuma priekšnoteikumiem ir aizdomās turētā pratināšanas efektivitātes uzlabošana, ko var veicināt pielietojot situācijai atbilstošākos taktiskos paņēmienus.

Pratināšana ir ne tikai visizplatītākā izmeklēšanas darbībā, bet arī viena no visgrūtāk īstenojamajām darbībām. No tās sekmīgas veikšanas ir atkarīga krimināllietas izmeklēšanas kvalitāte un pierādījumu vākšanas efektivitāte kopumā.

Kriminālprocesa likumā pratināšana definēta kā izmeklēšanas darbība, kā arī regulēti vairāki ar pratināšanas veikšanu saistīti jautājumi, tajā skaitā, ar kriminālistisko taktiku saistīti jautājumi. Savukārt, juridiskajā teorijā ir izplatīts viedoklis, ka pratināšana ir vienas personas izvaicāšana, tāpēc šis darbības ietvaros nav pieļaujama vairāku personu vienlaicīga izvaicāšana.⁴

Pratināšanas šķietama vienkāršība ir maldinoša. Tas ir ne tikai tāpēc ka bieži ir nepieciešams pratināt personu, kura nevēlas sniegt ziņas un pat vēlas ar nepatiesam ziņām sagraut izmeklēšanu, bet arī tāpēc ka pat persona, kura patiešām vēlas sadarboties ar izmeklēšanu un sniegt visu viņai zināmo informāciju var, subjektīvo un objektīvo iemeslu dēļ, maldīties un dezinformēt izmeklēšanu.

Tieši pratināšanas laikā, salīdzinājumā ar citām izmeklēšanas darbībām, procesa virzītājs pieļauj visvairāk kļūdu un pārkāpumu, kā rezultātā iegūtā informācija var kļūt nederīga

---

¹ Prokuratūras statistika. Pieejama:

[http://www.prokuratūra.gov.lv/media/Prokurat%C5%ABras%20darba%20rezult%C4%81ti%202017\(1\).gad%C4%81.pdf](http://www.prokuratūra.gov.lv/media/Prokurat%C5%ABras%20darba%20rezult%C4%81ti%202017(1).gad%C4%81.pdf)

² Analīze par izmeklēšanas iestādes darbību. Pieejama: <https://lvportals.lv/tiesas/293651-prokuraturas-gada-parskats-izmeklesanas-kvalitate-joprojam-klibo-2018>

³ Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā. Rīga: VK revīzijas ziņojums, 2017. gada oktobris, 8.lpp. Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/buklets_gala-versija_05.10.2017..pdf

⁴ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1998, 213.lpp.

vai nepilnīga, pieļautās kļūdas var neļaut pratināšanas rezultātus izmantot mērķtiecīgai procesa virzībai vai pat izraisīt pierādījumu nepieļaujamību.⁵

Lai efektīvi veiktu nopratināšanu, procesa virzītājiem ir nepieciešams labi orientēties cilvēka psiholoģijā, spēt izveidot psiholoģisko kontaktu ar pratināmo personu. Ir nepieciešams zināt dažādus taktiskos paņēmienus un spēt izmantot tos atkarībā no situācijas.

Tā kā aizdomās turētā un apsūdzētā liecības var saturēt informāciju, ko nav iespējams iegūt no citiem avotiem, procesa virzītājam to visu ir nepieciešams saprast un kritiski izvērtēt, izmantojot tādu informāciju kā pierādījumu un virzot izmeklēšanu, pamatojoties uz to.

Visas iepriekšminētās un arī citas grūtībās ir iespējams likvidēt vai novērst līdz minimumam, ja izmeklētājs būs spējīgs izmantot situācijai atbilstošākus taktiskos paņēmienus.

Darba uzdevums bija izpētīt Latvijas un ārvalsts aizdomās turētā pratināšanas kriminālistikas metodikas un ar to sastopamās praktiskās problēmas un kļūdas, un izstādāt rekomendācijas, kuras ļauj izvairīties no tām.

Rekomendāciju izstādīšanas procesā bija izmantota Latvijas un ārvalstu literatūrā, kā arī krimināllietas un tiesu prakse, izmantojot analītisko pētniecības metodi.

Darbā ir izmantota salīdzinošā pētniecības metode, salīdzinot dažādu valstu izstrādātos taktiskos paņēmienus un izvēloties labākos.

Izmantota arī vēsturiskā pētniecības metode, pētot kriminālistiskas taktikas attīstību un tajā notiekošās izmaiņas.

Tā kā nav iespējams apskatīt pratināšanas taktiku bez tās kriminālprocesuālajiem aspektiem, darbā tiek apskatīti gan tīri taktiskas pratināšanas aspekti, gan arī procesuālie, ar to bieži sastopamās kļūdas un to risināšanas iespējas.

---

⁵ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 45.lpp.

1. TAKTISKĀ PAŅĒMIENA IZPRATNE KRIMINĀLISTIKĀ

No kriminālprocesa teorijas studijām un likuma zināms, ka pirmstiesas procesā un arī tiesas izmeklēšana izdarāma, veicot tikai likumā paredzētās izmeklēšanas darbības reglamentētajā kārtībā. Tomēr likumā ietverti tikai tie noteikumi, kuri obligāti jāievēro, izdarot jebkuru darbību, lai izmeklēšanas pasākumā nepārkāptu procesa dalībnieku vai citu personu likuma garantētas tiesības un, otrkārt, maksimāli garantētu darbības rezultātā iegūtās informācijas patiesumu, kas nepieciešams tās atzīšanai un izmantošanai pierādījuma statusā. Pārējos aspektos, proti – kā labāk rīkoties tādā vai citādā izmeklēšanas situācijā, kādas izmeklēšanas darbības, kādā secībā, veidā un paņēmienā izdarīt nolūkā iegūt patiesības noskaidrošanai nepieciešamu informāciju, izstrādā un iesaka kriminālistika.⁶

Latviešu valodas skaidrojoša vārdnīca definē taktikas jēdzienu, kā “kara mākslas nozare - mācība par kaujas sagatavošanu un karaspēka daļu vadīšanu kaujās; karaspēka vadīšana kaujā” vai “paņēmienu kopums kāda mērķa sasniegšanai.”⁷

Ievērojot augstākminēto, kriminālistisko taktiku varētu definēt, kā kriminālistikas sadaļu, kas pēta kriminālprocesa dalībpersonu uzvedības, kā arī izmeklēšanas situāciju veidošanās likumsakarības un uz to izzināšanas pamata izstrādā noziegumu izmeklēšanas darbību un to kompleksa veikšanas paņēmienus, kurus var izvēlēties atbilstoši konkrētai situācijai nolūkā pārvarēt ieinteresēto personu pretdarbību un patiesības noskaidrošanai nelabvēlīgo faktoru ietekmi.⁸

Kriminālistikas taktikas, kā atsevišķas kriminālistikas apakšnozares rāšanas laiks ir 19.g.s. beigas – 20.g.s. sākums. Viens no pirmajiem terminu “taktika”, attiecībā uz nozieguma izmeklēšanu, izmantoja Vācijas zinātnieks A. Vajnegards. Ievadā savai grāmatai “Kriminālā taktika” viņš rakstīja: “Sējā grāmatas mērķis ir dod vadlīnijas mērķtiecīgai izmeklēšanas plānu sagatavošanai un īstenošanai. Grāmata dod kriminālistam to, ko dod militāristam kāradarbības taktika un stratēģijā. Tāpēc es saucu to par kriminālo taktiku.”⁹

20.g.s. sākumā kriminālistikas taktika pārsvarā risināja tikai pamatjautājumus, kuri bija saistīti ar nozieguma izmeklēšanas organizatoriskiem pamatiem un varēja sniegt dažas rekomendācijas attiecībā uz izmeklēšanas darbības veikšanu. Pakāpeniski darbos, kuri bija veltīti kriminālistikai taktikai, tika detalizēti apskatīti atsevišķas noziedzīgu nodarījumu kategorijas izmeklēšanas taktiskas īpatnības.

⁶ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999. 7.lpp.

⁷ Vārdnīca pieejama: <http://www.latvianforyou.com/cgi-bin/l.pl>

⁸ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 10.lpp.

⁹ Вайнгард А. Уголовная тактика. Руководство к расследованию преступлений. СПб., 1912, с.288.

No 1920 g. līdz 1950 g. kriminālistiskā taktika tika uzskatīta ka kriminālistikas daļu, kurā pēta atsevišķus izmeklēšanas organizatoriskus aspektus un, vienlaikus, sniedza vispārējas rekomendācijas par izmeklēšanas darbības norisi.¹⁰

Sakot no 1960 g. kriminālistikā izveidojas atsevišķa apakšnozare, kriminālistikas izmeklēšanas metodika, kura pētīja atsevišķa noziedzīga nodarījuma izmeklēšanas jautājumus. Kā rezultātā kriminālistiskā taktika kļuva par kriminālistikas zinātnes apakšnozari, kura pētīja jautājumus tikai par atsevišķo izmeklēšanas darbības norisi.¹¹

Tādējādi, var apgalvot, ka kriminalistiska taktika attīstījās ne pati par sevi, akadēmiskas intereses dēļ, bet izteiktas praktiskas nepieciešamības rezultātā.

Kriminālistiskā taktika cieši saistīta ar tādām zinātnēm, kā krimināltiesības, kriminālprocess, tiesu psiholoģija, tiesu medicīna, tiesu psihiatrija, loģika. Šo zinātņu atziņas tiek izmantotas kriminālistiskajā taktikā.

Īpaši spēcīgi kriminālistika, arī taktika, ir saistīta ar kriminālprocesu.

Kriminālprocess noteic tādu kriminālprocesa kārtību, arī izmeklēšanas darbības, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.¹²

Pateicoties kriminālistiskajai taktikai, procesa virzītājs, var reāli piemērot abstraktas kriminālprocesuālas normās praktiskajām vajadzībām. Ir iespējams teikt, ka kriminālistika ir ierocis, ar kura palīdzību, procesa virzītājs var apkarot noziedzību likumā noteiktajos ietvaros. Kriminālprocess ir kriminālistiskās taktikas galvenais normatīvais avots.

Kriminālistika, arī taktika, ietekmē kriminālprocesu tajā jomā, ka palīdz izveidot jaunus paņēmienus un pat jaunas izmeklēšanas darbības, kuras turpmāk nostiprinās Kriminālprocesa likumā kā nepieciešama darbības norma.

Caur kriminālprocesu, kriminālistika darbojas arī uz Krimināllikuma normu piemērošanas praksē. Krimināllikuma normas būs bezjēdzīgas, ja procesa virzītājs nespēj saprast un pareizi novērtēt informāciju, kuru vāc procesa laikā vai neprot piemērot kriminālistikas izstrādātas taktiskās ierīces atbilstoši izmeklēšanas situācijai.

Procesa virzītāja uzdevums kriminālprocesā – pareizi kvalificēt noziedzīgo nodarījumu atbilstoši Krimināllikuma normām. Noziegums ir pagātnes nodarījums. Mēs nevaram novērot to. Ja persona novēro nodarījumu, tad tādā persona ir liecinieks. Procesā virzītās, lai uzzināt par noziedzīgo nodarījumu visu vajadzīgo, pēta nozieguma materiālo un nemateriālo atspoguļojumu, ko nodarījuma dalībnieki atstāja nozieguma vai notikuma vietā.

---

¹⁰ Возгрин И.А. Криминалистическая тактика: понятие и предмет. Москва.: Спарк, 2001, С. 7-8.

¹¹ Ibid

¹² Kriminālprocesa likums, 1.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

Informāciju par notikušo noziedzīgo nodarījumu izmeklētājs fiksē pierādījumos.¹³

Neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta KPL noteiktajā kārtībā.¹⁴ Bet, lai atzītu personu par vainīgu, jābūt novērstam visam šaubām par to. Savukārt, lai novērstu pamatotas šaubas līmeni līdz minimumam, ir ļoti svarīgi kvalitatīvi vākt informāciju, kura pierāda, ka persona patiesam izdarīja viņai inkriminēto noziedzīgo nodarījumu.

Tādejādi, ievērojot iepriekšminēto, ir iespējams secināt, ka izmeklētāja galvenais mērķis kriminālprocesā ir pierādīt noziedzīga nodarījuma sastāva esamību vai neesamību personas rīcībā, kā tas noteikts Krimināllikuma noteikums.

Izmeklētājs, ievērojot procesuālās normas un pielietojot kriminālistikā izstrādātos taktiskos paņēmienus, vāc informāciju par notikušo noziegumu un nostiprina to pierādījuma formā, tā skaitā arī veicot izmeklēšanas darbības, kuri ir informācijas pamat avots. Tādejādi katru dienu izmeklētājs veic KPL noteiktas izmeklēšanas darbības. Tās prātīgā veikšana – ir noziedzīga nodarījuma veiksmīgas atklāšanas priekšnoteikums. Savukārt kriminālistiskā taktika dod izmeklētājam iespēju izvēlēties visracionālāko un situācijai atbilstošāko izmeklēšanas darbības algoritmu, kurš var ātri un kvalitatīvi sekmēt izmeklēšanas darbības mērķus.

No kriminālistiskās taktikas definīcijas redzams, ka tās mērķis ir izstrādāt taktiskos paņēmienus.¹⁵

Kavalieris A. taktisko paņēmieni definē šādi: “Taktiskais paņēmieni ir optimāls procesa virzītāja rīcības veids patiesības noskaidrošanai konkrētā situācijā, veicot atsevišķu izmeklēšanas darbību vai to kompleksu.”¹⁶

J. Iščenko darbos taktiskais paņēmieni ir definēti kā “personas, kuras veic pirmstiesas izmeklēšanu visvairāk racionālais un efektīvais darbības vai uzvedības veids. Visvairāk tas ir attiecināms tieši uz izmeklētājā darbību.”¹⁷

A. Selivanova, pretēji iepriekšējam, uzskata, ka “izmantojamais kriminālprocesā taktiskais paņēmieni ir izmeklētāja, prokurora, tiesneša visvairāk racionālais un efektīvais darbības vai uzvedības veids, kas veikts nolūkā ātri un pilnīgi atklāt noziedzīgo nodarījumu un veicināt kriminālprocesuālo attiecību noregulēšanu.”¹⁸

---

¹³ Kriminālprocesa likums, 123.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

¹⁴ Ibid, 19.pants.

¹⁵ Autoru grupa Kavaliēra A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 18.lpp.

¹⁶ Ibid

¹⁷ Ищенко Е.П. Криминалистика для следователей и дознавателей. Москва, 2013. с238.

¹⁸ Селиванова Н.А. Криминалистика. Москва, 1988, С.331.

“Tas ir darbības vai uzvedības veids, kurš visvairāk efektīvi nodrošina uzdevumu, saistīto ar noziedzīgas darbības izmeklēšanu, risināšanu”¹⁹, uzskata N. Jablokovs.

Savukārt ir autori, kuri iebilst augstākminētajai definīcijai un pievērš uzmanību uz to, ka dažkārt, literatūrā ir aprakstītas nevis taktiskie paņēmieni, bet rekomendācijas, kuri arī ir vērsti uz pratināšanas mērķa sasniegšanu un informācijas dabūšanu, bet nav saistītas ar taktikas paņēmiena jēdzienu. Ļoti bieži literatūrā ir sastopama jēdzienu kļūda, kad taktiskas paņēmienā vietā ir aprakstīts uzvedības paņēmieni.²⁰

Tā, literatūrā, kā taktiskie paņēmieni parasti kļūdaini ir aprakstīti sekojošie uzvedības paņēmieni:

- 1) līdzjūtības izteikšana pratināmajai personai;
- 2) intereses izteikšana par pratināmo personu biogrāfiju;
- 3) intereses izteikšana par pratināmo personu profesiju;
- 4) intereses izteikšana par pratināmo personu hobiju;
- 5) saruna ar pratināmo personu par nozīmīgiem sociāliem un politiskiem notikumiem valstī un pasaulē;
- 6) pratināmas personas ierāšanas uz nopratināšanu apstākļus izmantošana lai atvieglotu sarunas uzsākšanu (slikti laika apstākļi, transporta trūkums utt.);
- 7) konkrēta priekšmeta, kurš ir pratināmajai personai līdzī, īpašības izmantošana, lai atvieglotu sarunas uzsākšanu (laikraksts, kaut kāds inventārs utt.);
- 8) intereses izteikšana par pratināmo personu ģimeni, bērniem, radniekiem, lai izveidotu psiholoģisku kontaktu (šī taktika ir īpaši efektīva, lai izveidotu psiholoģisku kontaktu ar pārmeklētajām sievietēm, jo parasti ģimenes un bērnu intereses ir primāras).²¹

Augstākminētais – ir tīri uzvedības paņēmieni. Savukārt, runājot par pratināšanas taktiskiem paņēmieniem, ir iespējams nosaukt, piemēram, pratināšana nodarījuma vietā, kura var palīdzēt pratināmajai personai atcerēties daudz vairāk, nekā pratināšana kabinetā vai atkārtota pratināšana par noteiktu tematu, kas var palīdzēt pratināmai personai atcerēties to, ko viņa aizmirsu pirmajā pratināšanas laikā.

Tādējādi, var secināt, ka taktiskais paņēmieni ir izmeklētāja darbība kura nevis atvieglo pratināšanas veikšanas procesu (kā to dara, piemēram, jau minētie uzvedības paņēmieni), bet tieši kontrolē pratināšanas procesu un virza personas uzvedību, pašsajūtu un iekšējos psihiskos procesus izmeklētājam vajadzīga virzienā.

---

¹⁹ Яблоков Н.П. Криминалистика. Москва, 1995, С.364.

²⁰ Быков В.М. Допрос подозреваемого. Москва: Законность, 2014, С. 27 - 32.

²¹ Аверьянова Т.В. Криминалистика. Учебник для вузов. Москва.: Издательство «НОРМА», 2010. С. 605 - 606.

Analizējot vietējo un ārzemju literatūru dažkārt ir redzamas pretrunas arī jautājumā kurā procesuālā stadijā izmanto taktiskos paņēmienus un kura persona tos izmanto. Viedokļi parasti dalās starp tikai pirmstiesas procesu vai arī tiesas procesu iekļaujot.

Daļēji uz šo jautājumu dod atbildi sekojošais atzinums:

“Svarīgi ir atzīmēt šādu apstākli: taktiskie paņēmieni tiek lietoti tikai gadījumos, kad izziņas izdarītājs, prokurors vai tiesnesis nodarbojas ar noziedzīga nodarījuma pēdu meklēšanu vai ziņu iegūšanu, piemēram, notikuma vieta apskatē, kratīšanā, pratināšanā u.c. Šo domu varētu izteikt arī šādi: tās procesuālās darbības, kurās nenotiek informācijas vākšana, nesatur taktiskos paņēmienus. Tā krimināllietas ierosināšana, krimināllietu savienošana, drošības līdzekļa izvēle utt. ir procesuālās darbības un tām informācijas iegūšanas pazīmes. Tāpēc nevar būt krimināllietas ierosināšanas taktika, drošības līdzekļu izvēles taktika, bet ir pratināšanas taktika, kratīšanas taktika, liecību pārbaudes uz vietas taktika utt.”²²

Saskaņā ar Kriminālprocesa likumā 126. pantu, pierādīšanas pienākums pirmstiesas kriminālprocesā ir procesa virzītājam, bet tiesā — apsūdzības uzturētājam.

Pirmstiesas procesā, pēc tā paša 126.pantā teiktā, pierādīšanas pienākums gulstas uz procesa virzītājā plecam.

Veikt izmeklēšanas darbības, lai noskaidrotu, vai noticis noziedzīgs nodarījums, kas to izdarījis, vai kādai personai par to krimināltiesiski jāatbild, noskaidrot šo personu un iegūt pierādījumus, kas dod pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 29.p. 1d., ir izmeklētāja pienākums.

Tādējādi varam secināt, ka tieši izmeklētājs ir tā persona, kura sava ikdienas darbā izmanto taktiskos paņēmienus un pilnveido tos ar praktiskiem atzinumiem.

Ka rakstā Potaškins D., taktiskais paņēmiens ir ne tikai praktiskās darbības elements, tas ir izzinošs paņēmiens, kas lietojams izmeklēšanas darbības procesā. Mūsdienu literatūrā parasti šāda kriminālistiskā taktikas pazīme (taktiska paņēmiena izzinošais raksturs) vispār nav minēta.²³

Kriminālistikā ir izstrādāti dažādu taktisko paņēmienu klasifikācija.

Taktiskos paņēmienus var iedalīt atkarībā no pielietošanas objekta sekojoši:

- 1) pielieto attiecībā pret cilvēku;
- 2) pielieto attiecība pret kādu citu materiālās pasaules objektu, piemēram – notikuma vietas apskates taktiskie paņēmieni.²⁴

²² Dombrovskis R. Kriminālistiskas taktikas teorētiskie pamati. Rīga, 1998., 14.lpp.

²³ Поташкин Д.П. Криминалистическая тактикаю. Москва, 1998.

²⁴ Autoru grupa Kavaliēra A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 17.lpp.

Savukārt, pret cilvēku pielietotie paņēmieni iedalās atkarībā no personas procesuālā stāvokļa, respektīvi, paņēmienos, kurus lieto attiecībā uz:

- 1) cietušo, piemēram – kas palīdz viņam labāk atcerēties;
- 2) liecinieku;
- 3) aizdomas turēto;
- 4) apsūdzēto;
- 5) tiesājamo.²⁵

Atkarībā no to pielietojuma situācijas, taktiskus paņēmienus var iedalīt sekojoši:

- 1) bezkonflikta situācija – par tādām uzskatāmas situācijām, kurās visu attiecīgas darbības dalībpersonu intereses un vēlmi sakrīt;
- 2) konflikta situācija - par tādām uzskatāmas situācijām, ja darbības dalībpersonu mērķi un vēlmes ir pretēji.²⁶

Taktiskus paņēmienus var izdalīt arī atkarībā no tā, kādā izmeklēšanas darbībā tie pielietojami – pratināšana, konfrontācija; kratīšana, notikuma vieta apskatē utt. “Jāatzīmē, kā šī klasifikācija ir visstriktākā, jo kriminālistikā taktika praktiski nezina paņēmienus kurus varētu izmantot, izdarot vairākas atšķirīgas darbības.”²⁷

Taktiskus paņēmienus var iedalīt arī atkarībā no to mērķa, kurus pielieto nolūka:

- 1) iegūt vai atvieglot jaunus pierādījumus, piemēram – kas atvieglo atcerēties;
- 2) pārbaudīt (nodrošināt) iegūta pierādījuma objektivitāti, piemēram – uzrādīšana atpazīšanai starp diviem citiem ar lietu nesaistītiem, bet krasi neatšķirīgiem objektiem;
- 3) nodrošināt pierādījuma saglabāšanu, piemēram – pasākumi liecinošā drošības garantēšanai.²⁸

Taktiskus paņēmienus no to tiesiskās reglamentācijas skatupunkt ir iespējams iedalīt sekojoši:

- 1) paņēmieni, kuri ir tieši norādīti likumā, ka obligāti izdarāmi norādītos apstākļos (piemēram, atpazīšanai uzrādāmā persona var pati izvēlēties vietu starp pārējām uzrādāmajām personām²⁹);
- 2) paņēmieni, kuri ir norādīti likumā, bet to izmantošana ir atkarīga no izmeklētāja ieskata (piemēram, sākot kratīšanu izmeklēšanas darbības veicējs uzaicina personai labprātīgi izsniegt meklējamo objektu³⁰);

---

²⁵ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 17.lpp.

²⁶ Ibid, 19.lpp.

²⁷ Ibid, 20.lpp.

²⁸ Ibid

²⁹ Kriminālprocesa likums, 177.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

³⁰ Ibid, 128.pants.

- 3) paņēmiens, kuri nav reglamentēti likumā, bet formulēti izmeklēšanas prakses apkopojuma rezultātā (piemēram, ka taktiski pareizi pārvietoties notikumā vietā).³¹

Kriminālistikā ir noformulēta virkne prasību taktiskajam paņēmienam. Pie tām ir attiecināmi sekojošie:

- 1) pieļaujamība, t.i. paņēmiena procesuālā likumība;
- 2) zinātniskais pamatojums;
- 3) efektivitāte (tas nozīme, ka paņēmiens ir rekomendēts un pielietots vienīgi tad, ja ir pārliecība, ka, izmantojot to, būs iegūts velējams efekts);
- 4) ekonomiskums (citiem vārdiem sakot, paņēmienam jānodrošina mērķa sasniegšanu, tērējot minimālo laiku un resursu);
- 5) vienkāršība un pieejamība (taktiska paņēmiena izmantošanas kārtībai jābūt tādai, lai to varētu izmantot parastais policijas darbinieks, kurš nepārvalda specialās zināšanas un izmantojot un nesarežģītos tehniskos līdzekļus).³²

Dombrovskis R. iepriekšminētām vēl pievieno tikumības kritēriju un tā skaidro nepieciešamību to ievērot:

“Morāle kā sabiedrisko attiecību un cilvēku uzvedības normatīvās regulācijas veids pilnīgi attiecināms arī uz kriminālo tiesvedību. Taktiskais paņēmiens vienmēr saskaņojams ar morāles normu prasībām, tāpēc nav pieļaujams taktiskais paņēmiens, kas tām neatbilst. Kriminālistiskajai taktikai nav nekā kopēja ar darbībām, kas pazemo cilvēka godu un cieņu vai kas ir saistīts ar draudiem vai meliem, vai ar citām amorālām darbībām. Amorālie paņēmiens ne tikai nevar nodrošināt īstenības noskaidrošanu krimināllietā, bet arī grauj tiesībsardzības iestāžu autoritāti.”³³

Prakse rada, ka no visiem iepriekšminētiem prasībām ir nepieciešams izdalīt tieši pieļaujamības, t.i. paņēmiena procesuālās likumības principu, jo tas neievērošana var novērst ne tikai pie pratināšanas laikā radītiem grūtībām, bet arī pat pie dabūtās pierādījumu nepieļaujamībai.³⁴

Ja pierādījumu iegūšanā tiek konstatēts Kriminālprocesa likuma 12. un 15.pantā nostiprināto pamatprincipu pārkāpums, tad pierādījumi atbilstoši Kriminālprocesa likuma 127. un 130.pantā noteiktajam nav pieļaujami.³⁵

Tātad varam piekrist, bet ar vienu iebildumu, viedoklim, ka visiem taktiskas paņēmiena noteikumiem jādarbojas kumulatīvi (visiem kopā). Viņiem stingri aizliegts nonākt pretrunā

³¹ Ищенко Е.П. Криминалистика для следователей и дознавателей. Москва, 2013.

³² Агафонов В. Криминалистика конспект. Москва, 2018.

³³ Dombrovskis R. Kriminālistiskas taktikas teorētiskie pamati. Rīga, 2003., 128.lpp.

³⁴ Krimināllieta Nr. 11517024607

³⁵ Augtākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 78/2014

viens otram, kas, dažkārt, ir grūti realizēt. Tā, piemēram, praksē bieži ir grūti noteikt līniju starp pieejamo viltīgumu un nelikumīgu maldināšanu. Šeit cieši pārklājas ne tikai tiesiskie jautājumi, bet arī morālie, bet no procesa virzītāja ir prasīts ne tikai augsts profesionālisma līmenis, bet arī spēja analizēt situāciju no ētiska skatupunkta.³⁶

Iebildums attiecināms uz viltīguma pieļaujamības. Literatūrā jau rodas termins “izmeklēšanas viltīgums”.³⁷ Zinātniskais viedoklis šajā jautājuma dalās – daži autori uzskata, ka tas ir pieļaujams, citi, ka nav pieļaujams.

Dombrovskis R. tā skaidro šo problēmu:

“Faktiski minētie paņēmieni lielākoties nav pratināmās personas maldināšana, bet gan neveiksmīga termiņa – “izmeklēšanas viltības” lietošana. Viens no tādiem pratināšanas taktikas paņēmieniem ir pārspīlēta priekštata par procesa virzītāja informētību radīšana pratināmajam.”³⁸

Tātad, ievērojot visu iepriekšminēto, ir iespējams secināt, ka paņemiens ir pieļaujams, ja nav saistīts ar apzinātu maldināšanu.

Satura un mērķa ziņā ir iespējams izdalīt sekojošus taktiskā paņēmiena mērķus un tiem atbilstošus tehniskos paņēmienus:

- 1) izzināšanas paņēmieni – vērsti uz izmeklējama noziedzīga nodarījuma patiesu apstākļu noskaidrošanu, identificējot un izmantojot kriminālistiski svarīgu informāciju, īpaši tādu, kurai var būt pierādīšanas spēks;
- 2) vadības paņēmieni – vērsti uz produktīvas mijiedarbības izveidošanu ar izmeklēšanā iesaistītajām personām, izveidojot ar tiem psiholoģisko kontaktu, izmantojot optimālas taktiskās ietekmes formas, tādējādi vadot viņu uzvedību;
- 3) organizatoriski-tehniskie paņēmieni – vērsti uz optimālo ārējo apstākļu un nepieciešamo organizatoriski-tehnisko līdzekļu nodrošināšanu nozieguma izmeklēšanai.³⁹

Vadības un organizatoriski-tehniskie paņēmieni kalpo izzināšanas paņēmieniem, nodrošinot to efektīvu realizāciju.

No atrisināto uzdevumu līmeņa viedokļa taktiskie paņēmieni tiek diferencēti sekojoši:

- 1) sākotnēji – vērsti uz kriminālistiski nozīmīgu informācijas meklēšanu, fiksēšanu, informācijas avotu izņemšanu;
- 2) viduvēji – vērsti uz pierādīšanas priekšmeta noskaidrošanu, šim nolūkam paredzētu taktisko kompleksu veidošanu, piemēram, nezināma liķa atribūcija, aizdomās turētās personas alibi pārbaude, nozagta īpašuma identificēšana;

³⁶ Агафонов В. Криминалистика конспект. Москва, 2018.

³⁷ Dombrovskis R. Криминалистiskas taktikas teorētiskie pamati. Rīga, 2003., 128.lpp.

³⁸ Ibid, 129.lpp.

³⁹ Ищенко Е.П. Криминалистика: курс лекций. Москва, 2007. с.175.

- 3) nobeiguma – vērsti uz taktiskus izdevumus risināšanu visā lietā, aizdomas turēta vainas pierādīšana, visos notikuma būtiskos apstākļus noskaidrošana.⁴⁰

Izmeklētājs izvēlas konkrēto taktisko paņēmieni, pieņem taktisko lēmumu, ņemot vērā izmeklēšanas situāciju, kas ir ārkārtīgi nepastāvīga un dinamiska. Tāpēc paņēmieni izvēle nepieciešams precizēt un, nepieciešamības gadījumā mainīt izmeklēšanas darbības procesa gaitā, salīdzinot iegūtos rezultātus ar paredzamajiem.

Lai iegūtu nepieciešamu informāciju no personai, vajag pratināšanai sagatavoties, nopratināt un nofiksēt rezultātus.

---

⁴⁰Ищенко Е.П. Криминалистика: курс лекций. Москва, 2007. с.176.

2. SAGATAVOŠANĀS AIZDOMĀS TURĒTA PRATINĀŠANAI

Lai veiksmīgi nopratinātu aizdomas turēto un iegūtu procesam nepieciešamās ziņas, procesa virzītājam nepieciešams sagatavoties pratināšanai.

Kriminālprocesa likums neizdala sagatavošanos pratināšanai, kā atsevišķu izmeklēšanas darbības daļu un nekādā veidā nereglamentē to, tādējādi atstājot to izmeklētāja brīvai izvēlei. Autoraprāt tā ir nolaidība, jo prakse rada, ka bez rūpīgas sagatavošanās nav iespējams izdarīt sekmīgu aizdomās turētā pratināšanu.

ASV veikti pētījumi detektīvu (ASV jēdziens “detektīvs” salīdzināms ar Latvijā esošo “izmeklētās”) vidū parādīja, ka problēmas pratināšanas laikā saistītā ar to, ka detektīvi, dažkārt nenopietni attiecās pratināšanas sagatavošanai un plāna sastādīšanai, tādējādi pratināšanas process ir neproduktīvs un dažkārt pat nelikumīgs.⁴¹

Kā uzsver Amerikas Savienoto Valstu Federālais izmeklēšanas biroja (turpmāk – ASV FIB) speciālisti, pietiekami nesagatavots pratinātājs spēj saklausīt un iegaumēt vēlākai fiksācijai aptuveni 65-70% stāstījuma. Tām pamatā ir cilvēka psihi un psihofizioloģiskās īpašības. Cilvēks – arī pratināmais – vidēji runā aptuveni 125 vārdus minūtē (angliski; latviski varētu būt vēl mazāk), bet uztvert un saprast spēj aptuveni 400 vārdu minūtē. Speciāli nesagatavotai un netrenētai cilvēka psihei piemīt īpašība katru nepilnīgi izmantotu spēju kompensēt, aizpildot to ar citu, tādēļ klausoties otro cilvēka relatīvi lēno stāstījumu, viņš neviļus brīžiem sāk domāt par ko citu. Pratināmais, savukārt, savā stāstījumā katru faktu, pazīmju u.tml. min tikai vienu reizi. Tādēļ arī visai ievērojama liecības daļa paliek neuztverta.⁴²

Tādējādi, ja izmeklētājs pienācīga veida nesagatavojās pratināšanai, viņš var ne tikai kaitēt pratināšanas procesam un par izraisīt pierādījuma nepieļaujamību, bet arī neatgriezeniski zaudēt svarīgas nianse personas liecībās.

Krievijas izmeklēšanas pētnieki un praktiskie darbinieki, analizējot krimināllietas materiālus, sagatavošanu pratināšanai sadala no sekojošiem elementiem:

- 1) pratināšanai nepieciešamas informācijas vākšana;
- 2) taktiskais nodrošinājums;
- 3) laika un vietas izvēlē;
- 4) uz pratināšanu uzaicināšanas veida izvēle;
- 5) tehniskais nodrošinājums.⁴³

⁴¹ Starr, Douglas. Do police interrogation techniques produce false confessions? The New Yorker (Dec. 9, 2013).

⁴² Miners E. Uzklaušānos svarīgums intervijas un iztaujāšanos procesā. Rīga: LPA izdevums, 1995.

⁴³ Викторов А. Криминалистика. Москва, 1976. С.304

Savukārt ASV FIB specialisti izvirza salīdzinoši līdzīgas prasības veiksmīgai sagatavošanai pratināšanai. Intervētājiem būtu jāizveido rakstisks pratināšanas plāns, kurā uzmanība pievērsta tādiem jautājumiem kā pratināšanas mērķi un secība. Cita starpā plānā būtu jāiekļauj arī aizdomās turētā apcietinājuma laiks, temati, kas jāaptver, un punkti, kas vajadzīgi, lai pierādītu noziedzīgu nodarījumu. Nepieciešamības gadījumā jānodrošina aizstāvību. Izmeklētājam jāņem vērā personas kulturālo un intelektuālo līmeni (tas var būt nepieciešams, piemēram, lai paredzi, personai saprotama veida, noformulēt jautājumus). Izmeklētājam ir jāapsver praktiski pasākumi, piemēram, pratināšanas laika un vietas izvēle.⁴⁴

Latvijas pētnieki un praktiski darbinieki, analizējot Latvijas un ārvalsts pieredzē, izvirza šādas sagatavošanas stadijas:

- 1) pratināšanas priekšmeta noteikšana;
- 2) pratināmā personības noskaidrošana;
- 3) optimālās taktikas izvēle un tās plāna izstāde;
- 4) pratināšanā izmantojamo materiālo, lietisko pierādījumu un dokumentu atlase un sagatavošana;
- 5) pratināšanas laikā izvēle;
- 6) pratināšanas vietas izvēle;
- 7) pratināma uzaicināšanas formas izvēle.⁴⁵

Tādējādi, ir iespējams redzēt, ka pārsvarā, gan Latvijas, gan ārvalsts pētnieki izvirza salīdzinoši līdzīgas sagatavošanas stadijas. Tomēr, autoraprāt, Krievijas metode ir vislabāk izstrādāta, jo tā ir lakoniska un patur izmeklētājam izvēlēs iespēju, līdz ar ko tajā iekļauta darbību secība no praktiskas puses visefektīvāk sekmē pratināšanas mērķa sasniegšanu. Tādēļ apskatīsim to sīkāk.

Lai veiksmīgi sagatavotos pratināšanai izmeklētājs izpēta krimināllietas materiālus, informāciju, kura ir iegūta operatīvās darbības ceļā, iepazīstas ar pieejamiem pierādījumiem, izpēta specializētu literatūru un izmato specialista palīdzību.⁴⁶

Sagatavojoties aizdomās turētā pratināšanai izmeklētājam nepieciešams noteikt to apstākļu loku, attiecībā uz kuriem ir nepieciešams iegūt liecības. Ja izmeklētājam nav skaidra priekšstata par šāda veida apstākļiem, tad, visticamāk, pratināšana būs neveiksmīga. Pratināšana zaudēs savu mērķtiecību. Liecības būs nepieciešamas informācijas deficīts, no vienas puses, un liekas informācijas proficīts, no otras puses.

---

⁴⁴ Gisli H. The Psychology of Interrogations and Confessions: A Handbook. New-York: Wiley, 2003.

⁴⁵ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 54.lpp.

⁴⁶ Ищенко Е. Криминалистика для следователей. Москва, 2013, С.356.

Ņemot vērā to, ka ļoti liela loma pratināšanā, it sevišķi aizdomas turētā, ir psiholoģiskas ietekmes paņēmieniem, ir vērts izpētīt aizdomas turētā psiholoģisko un personisko portretu.

Informācija par aizdomas turēta personību ir saistīta ar viņa psiho-fizioloģiskiem īpašībām, sabiedriski-politiskiem uzskatiem, nodarbošanās vietu un apstākļiem, attiecības ar darba kolektīvu un ar sociumu, ar morāliem uzskatiem un uzvedību, attieksme pret citam, kriminālprocesā iesaistītām, personām. Tādā veida informācija var būt iegūta no krimināllietas materiāliem vai ar operatīvas darbības līdzekļiem. Kā arī ir iespējams izmantot psiholoģiskos paņēmienus, piemēram, subjekta novērošana, citu personu aptauja par pratināmo aizdomas turēto, saruna ar aizdomas turēto, darbības analīze, to starp arī nozieguma izdarīšanas un slēpšanas veidu (modus operandi).⁴⁷

Ir ieteicams savākt informāciju par personas pagātņi, par ieradumiem, par personas stiprām un vājām pusēm, lai, pratināšanas procesā, izmantot to pēc sava ieskata. Šādā veida informācijas apjoms ir atkarīgs no personas procesuāla stāvokļa, lietas sarežģītuma, personas noskaņojuma pret kriminālprocesu (vēlas vai nevēlas sadarboties ar izmeklēšanu) no liecības svarīguma un citiem apstākļiem, kas var atšķirties katra pratināšanas procesā pat ja pratina vienu un to pašu personu.

Krimināllietas materiālos var jau būt informācija, kura attiecās uz pratināšanas priekšmetu. Lai identificēt tos un pēc tam izmantot gan sagatavojoties pratināšanai, gan īstenojot to, izmeklētājam ir nepieciešams izpētīt lietas materiālus tieši no gaidāms pratināšanas skatupunktā. Tāda veida iegūtu informāciju, kura praksē izskatās ka izraksti vai piezīmes no lietas materiāliem, ir nepieciešams sistematizēt attiecība uz apstākļiem, kurus vajag noskaidrot pratināšanas laikā.⁴⁸

Kas saistīts ar informāciju, kas dabūta operatīvās darbības ceļā, izmantošanu sagatavošanas procesā, praksē ir sastopamā problēma, ka procesa virzītājam, saņemot informāciju par personas aizdomīgām darbībām, ir tieksme pārspīlēt tas nozīmīgumu un patiesību, tādējādi zaudēt objektivitāti. Tas var novērst pie problēmām pratināšanas laikā, jo pratināšanas plāns būs sastādīts vadoties no nepierādītai un pat dažreiz kļūdainai informācijai.⁴⁹

Apkopojot izpētīto, ir iespējams secināt, ka izmantot šo informāciju var dažādi, atkarība no situācijas, piemēram, ņemt to vērā, nosakot jautājumu secību un to formulējumu, izradīt savu dominējošo pozīciju, aizpildīt robus informācijā par notikumu, uzzināt detaļas par to un pratināma lomu to īstenošanā.

Operatīvā informācija par personu, var būt nepieciešamā, lai:

---

⁴⁷ Douglas, J. E. and A. W. Burgess, A. G. Burgess, R. K. Ressler. Crime classification manual. New-York: John Wiley & Sons, 2006, p.19.

⁴⁸ Викторов А. Криминалистика. Москва, 1976. с304.

⁴⁹ Krimināllietā Nr. 11815000609

- 1) informēt izmeklētāja par pratināma aizdomas turēta noziedzīgiem darbībām, par viņa amorāliem vai apkaunojošiem darbībām;
- 2) informēt par aizdomās turēta attiecībām ar līdzdalībniekiem un citam noziedzīgam saiknēm, par viņa lomu noziedzīga sabiedrībā;
- 3) informēt kriminālprocesā neiesaistītās personās rīcība izmeklējama noziedzīga nodarījuma slēpšanā;
- 4) informēt par kriminālprocesā neiesaistītās personās darbības vai nodomu izmeklēšanai pretošanās jomā.⁵⁰

Tādējādi, procesa virzītājs var izmantot operatīvās darbības pasākumos iegūtās ziņas par faktiem, arī ziņas, kas fiksētas ar tehnisku līdzekļu palīdzību tikai kā orientēšanas papildavots, bet tieši izmantot to pratināšanas laikā un iesniegt aizdomas turētājam ka vainas pierādījumu drīkst tikai tad, ja šo informāciju iespējams pārbaudīt Kriminālprocesa likuma 127.panta trešajā daļā vai 500.panta ceturtajā daļā paredzētajā kārtībā.⁵¹

Ja pratināšana ir saistīta ar lielo apstākļu noskaidrošanu un īstenošanas grūtībām, ir vērts izstrādāt rakstisko plānu.

Sagatavojoties gan salīdzinoši negrūtai pratināšanai, kura nav saistīta ar lielo informācijas plūsmu abos virzienos (izmeklētājs-aizdomas turētais un pretēji), gan grūtai un laika ietaupītam pratināšanas procesam, ir nepieciešams iepriekš pārdomāt un sastādīt jautājumu sarakstu, ar kuru palīdzību izmeklētājs mērķtiecīgi virza pratināšanu un dabūja nepieciešamu informāciju (vai precizē esošu).⁵²

Visiem jautājumiem jābūt attiecināmiem tieši uz pratināšanas priekšmeta noskaidrošanu, bet ar atbildēm uz tiem ir nepieciešams papildināt un precizēt jau zināmu procesa virzītajam informāciju.

Var izdalīt sekojošo jautājumu veidu:

- 1) pamatjautājumi – pamatjautājumi ļauj uzzināt apstākļus, kuri ir tieši saistīti ar nopratināšanas priekšmetu. Atbildēm uz tiem ir jāatspoguļo visi zināmi pratināmai personai fakti un apstākļi. Pamatjautājumi ļauj procesa virzītājam uzzināti tādu informāciju, kura ir nepieciešamā procesa virzīšanai un virzīšanas veida izvēlei;
- 2) papildjautājumi – papildjautājumi var būt uzdotie ar mērķi papildināt liecības par visiem vai atsevišķiem krimināllietas apstākļiem. Ja pratināšanas laikā izrādās, ka pratināmai personai ir zināmi fakti vai apstākļi, kas iepriekš nav minēti krimināllietas materiālos. Tādā gadījumā ir nepieciešamas uzdot papildu jautājumi, lai saņemtu atbildes uz tiem

⁵⁰ Белкин С. Криминалистика. Москва, 1976. С.603

⁵¹ Augtākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK –325/2015

⁵² Яблоков Н. Криминалистика. Москва: Юристъ, 2000, с.447.

un, nepieciešamības gadījumā, lemt par kriminālprocesā virzības veidu vai versijas maiņu;

- 3) precizējošie jautājumi – precizējošie jautājumi ļauj dabūt precīzāko informāciju par atsevišķiem apstākļiem un likvidēt pretrunas starp lietās apstākļiem. Tas ir ļoti nozīmīga pratināšanas nianse, jo neprecizitātēs krimināllietā rada pamatotas šaubas par personas vainu inkriminētajā noziedzīgā nodarījumā un var arī novērst pie krimināllietas izbeigšanai, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 392.panta 3.daļai;
- 4) atgādinājošie jautājumi – atgādinājošie jautājumus ir nepieciešami lai pratināmā persona varētu precīzāk atgādināt faktus un apstākļus par izmeklējamu nodarījumu. Viņi ļauj iedarbināt asociatīvas saites atmiņā un iegūt precīzāku un pilnīgāku liecību;
- 5) apsūdzošie jautājumi – apsūdzošie jautājumi konfliktā situācijā ļauj noskaidrot nesakritības un pretrunas iepriekšējas liecības, pārliecināt ka viņa pozīcija ir bezjēdzīga un bezperspektīva un pārliecināt sadarboties ar izmeklēšanu;
- 6) kontroljautājumi – kontroljautājumi var būt noderīgi, lai uzzināt, no kādiem avotiem pratināmai personai ir zināmi fakti un apstākļi, par kuriem viņš dod liecības. Turklāt kontroljautājumi ir nepieciešami lai pārbaudīt un izvērtēt cik objektīvi un patiesīgi ir personas liecības un cik sakrīt ar realitātei;
- 7) izlūkošanas jautājumi – izlūkošanas jautājumi ir vērsti uz ziņu par pierādīšanas vai citas informācijas jauno avotu iegūšanu, jauno, agrāk izmeklēšanai nezināmu faktu par noziedzīgu darbību un līdzdalībniekiem, noziedzīgi iegūtā īpašuma un naudas līdzekļu atkāšanu. Izlūkošanas jautājumi, īpaši konfliktu situācijās, pamatojas ne uz tradicionālo loģiku, bet uz psiholoģiju un pat intuīciju.⁵³

Nepieņemams uzdot uzvedinošos jautājumus, jo viņi var novērst pie liecības izkropļošanas.

Jautājumu formulēšanai jābūt tādai, lai izvairīties no “jā/nē” atbildēm.

Pratināšanas taktiskais nodrošinājums saistīts ar paņēmieni, kurus izmeklētājs vēlas izmantot pratināšanas laikā, izvēlei. Šādiem paņēmieniem jābūt:

- 1) likumīgiem un nebūt pretrunā ar izmeklēšanas principiem;
- 2) nebūt pretrunā ar tikumības normām;
- 3) nenorobežot pratināmas personas tiesības uz aizstāvību un sadarbību.⁵⁴

Specializētā literatūrā ir nosaukti arī citi pratināšanas taktisko paņēmieni kritēriji:

- 1) viņiem jābūt loģiskiem;
- 2) viņiem jābūt efektīviem – reāli sekmēt pratināšanas mērķa sasniegšanu;

⁵³ Л.Я. Драпкина, В.Н. Карагодина. Криминалистика. Москва: Проспект, 2011.

⁵⁴ Белкин С. Криминалистика. Москва, 1976. с605

- 3) viņiem jānodrošina pratināšanas dinamiskumu – psiholoģiski iesaistīt visas pratināšanas procesā klātbūtnē esošas personas;
- 4) viņiem jādarbojas selektīvi – ietekmēt tikai tas personās, kuram patiešām ir izmeklēšanai nozīmīga informācija.⁵⁵

Pratināšanas laika izvēle, ievērojot, ka tam jābūt izdevīgam ne tikai pratināmajam un optimālam no izmeklēšanas metodikas viedokļa (pirms vai pēc kādām citām izmeklēšanas darbībām, kurās var rasties pratināšanai nozīmīga informācija), bet pēc iespējas ērtam arī pratināmajam (viņam no darba brīvā laikā un tml.), lai izsaukums un pratināšana īpaši neizdevīgā laikā neradītu nevajadzīgas negatīvas emocijas un vēlēšanos pēc iespējas ātrāk atbrīvoties no šīs procedūras, līdz ar to neizbēgami radot liecību nepilnību. Nosakot pratināšanas laiku, jāraugās, lai līdz tam būtu pabeigta iepriekšējā izmeklēšanas darbība un uzaicinātajam nebūtu ilgi jāgaida. Jārūpējas arī par to, lai uzaicinātais izmeklēšanas iestādē nesatiktos ar jau nopratināto tajā pašā lietā un nevarētu uzzināt viņa liecības saturu, jo tas var izraisīt konfabulāciju.⁵⁶

Parasti pratināšana notiek izmeklēšanās iestādes telpās. Bet, ja ir nepieciešamība, tad pratināt var arī aizdomas turētā atrašanas vietā.

Ja aizdomas turētām ir piemērots drošības līdzeklis, kurš ir saistīts ar brīvības atņemšanu, persona var atvest pie procesa virzītāja vai nopratināt brīvības atņemšanas vietā.

Apstākļi, kuru dēļ pratināšana notiek ārpus izmeklēšanas iestādes telpās ir dažādas, piemēram:

- 1) aizdomas turēta saslimšana ar tādām slimībām, kuri liek viņam atnākt uz pratināšanu izmeklēšanas iestādē;
- 2) neatliekamas nopratināšanas nepieciešamība;
- 3) taktiskie apsvērumi (pratināšana notikumā vietā, uzreiz pēc kratīšanas, nevēlamā pratināšanas fakta priekšlaicīga publicēšana).⁵⁷

Izvēloties pratināšanas vietu, izmeklētājs katrā gadījumā vadās pēc konkrētās situācijas apstākļiem. Bet, neskatoties uz izmeklētājam izvēlēto pratināšanās vietu, kriminālistikā ir izstādītas virkne prasības attiecībā uz to:

- 1) vietai jābūt komfortablai pratināšanas īstenošanai;
- 2) jāsekmē psiholoģiska kontakta rašanos ar nopratināmo;
- 3) jāsekmē pratināma koncentrēšanu tieši uz pratināšanas tematu;
- 4) jānodrošina izmeklēšanas noslēpuma saglabāšanu.⁵⁸

⁵⁵ Белкин С. Криминалистика. Москва, 1976. с.606.

⁵⁶ Autoru grupa Kavaliēra А. vadībā. Криминалистика тактика, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 54.lpp.

⁵⁷ Пантелеева И. Криминалистика: учебник. Москва, 1988. С.333

⁵⁸ Белкин С. Криминалистика. Москва, 1976. с603

Pratināšanas vietas izvēle, ņemot vērā, ka tai obligāti vienmēr nav jānotiek tikai izmeklētāja dienesta kabinetā, jo dažreiz psiholoģiski labvēlīgāka atmosfēra var izveidoties, pratinot personu dzīves vai atrašanās vietā, ja vien tur ir atbilstoši iepriekšminētie apstākļi.⁵⁹

Ir vērts atcerēties, ka savulaik izmeklēšanas iestādēm Latvijā bija “[...] aizliegts izsaukt no attālākām vietām privātas personas nopratināšanai [...]”⁶⁰ Pēc autora domām, šo noteikumu ir vērts piemērot arī mūsdienās un pat nostiprināt Kriminālprocesa likumā, jo izsaukšana no attālākām vietām izmeklētajam ērtā vietā var kaitēt pratināšanas mērķa sasniegšanai, jo rada izsauktajai personai nelabvēlīgas emocijas un negatīvu attieksmi pret gaidāmo pratināšanu.

Kārtība, kādā notiek personas aicināšanā uz pratināšanu izvērsti noteikta Kriminālprocesa likumā un ir sekojoša:

- 1) personu uz pratināšanu aicina ar pavēsti vai citādā veidā, informējot, kas un kādā lietā aicina sniegt liecību, kā arī par neierašanās sekām;
- 2) apcietinātu personu uz pratināšanu aicina ar tās iestādes starpniecību, kurā tā tiek turēta. Apcietināto var pratināt arī šajā iestādē;
- 3) nepilngadīgo uz pratināšanu parasti aicina ar viņa likumiskā pārstāvja, mācību iestādes vai bāriņtiesas starpniecību. Ja ir apstākļi, kas pamatoti liedz vai apgrūtina izmantot šādu aicināšanas kārtību, nepilngadīgo aicina, neizmantojot minēto starpniecību;
- 4) personu, kurai noteikta speciālā aizsardzība, uz pratināšanu aicina ar tās iestādes starpniecību, kura nodrošina personas speciālo aizsardzību.⁶¹

Pēc autora domām, ir vērst sīkāk izanalizēt uzsaukšanu ar pavēsti, jo tā var sagādāt dažas grūtības un problēmas.

Ja pavēste aicināmajai personai nogādāta šā likuma 330.pantā noteiktajā kārtībā pa pastu, uzskatāms, ka aicināmajai personai ir paziņots par procesa norises laiku un vietu septītajā dienā pēc pavēstes nodošanas pastā. Tad, persona var atnākt uz pratināšanu tikai pēc 7 dienām, jo uzskatāms, ka tikai 7.dienā viņa par to uzzināja.⁶² Saistība ar to prakse rada, ka personām, dažkārt ir tieksme ļaunprātīgi izmatot šo principu, lai novilcinātu procesu.⁶³

Savukārt, Kriminālprocesa likuma 328.pantā noteikts, ka procesa virzītājs nepieciešamības gadījumā uzaicināšanai var izmantot citus saziņas līdzekļus, piemēram, telefonsaruna veidā. Tad persona uzzina par izsaukšanu sasniegšanas brīdī un vairs nevar vilcināt procesu, izmantojot “septiņas dienas” principu sava labā.

⁵⁹ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 54.lpp.

⁶⁰ Rokasgrāmata policijas darbiniekiem. Rīga, 1926, 43.lpp.

⁶¹ Kriminālprocesa likums, 146.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

⁶² Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK –193/2012

⁶³ Krimināllieta Nr. 4-11/000008/10

Pēc autora domām, daudz efektīvāk, no procesuālās ekonomijas viedokļa, un drošāk būtu izsaukt personu uz pratināšanu telefonsaruna ceļā.

Bet, ja izmeklētās nolēma izsaukt personu tieši ar pavēstēm, tad problēmas vel ir saistītas tieši ar nosūtīšanas veidu. Prakse rada⁶⁴, ka dažkārt izmeklētāji nosuta pavesti neierakstītā vēstuļu sūtījumā un tas, kā sava judikatūrā atzinusi Augstākā tiesa, ir liela kļūda, jo tad nav apstiprinājuma faktam, ka aizdomas turētais šo paziņojumu saņēmis. Tādējādi ir pamats atzīt, ka procesa virzītājs pārkāpa Kriminālprocesa likuma 22.nodaļā noteikto kārtību par pavēstes izsniegšanu, jo no lietas materiāliem nevar izdarīt secinājumu, ka personai bija zināms par nopratināšanas vietu un laiku.⁶⁵

Pēc autora domām, uzaicināšana uz pratināšanu ar oficiālo pavesti ir neveiksmīgs uzsaukšanas veids ne tikai augstākminēto iemeslu dēļ, bet ar tīri psiholoģisko iemeslu dēļ jo, aicinot aizdomās turēto, kurām nav piespriests ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, uz pratināšanu, izmeklētājam jāizvēlas tādu līdzekli, kurš var optimāli izveidot psiholoģisko mijiedarbību ar personu, pēc iespējas saglabājot pozitīvo un labvēlīgāko noskaņu un izradot aizdomās turētajai personai, ka izmeklēšana ir veikta īstenības noskaidrošanas nolūka, nevis lai viņu represēt, tādējādi būs vieglāk izvairīties no konfliktam situācijām un pat panākt aizdomās turēta atzišanu un sadarbību. Pēc autora domām, tikai nosūtot personai oficiālo uzaicināšanas dokumentu neizdosies panākt iepriekšminēto.

Autora domas apstiprina A. Kavaliera paustais viedoklis par uzsaukšanu uz pratināšanu ar pavesti:

“Pratināmā uzaicināšanas formas izvēle, ievērojot, kā spēkā esošā Kriminālprocesa likumā paredzētā uzaicināšana ar oficiālo pavesti, kuru neizbēgami redz gan kaimiņi, gan ģimenes locekļi un citi cilvēki, ne vienmēr izraisa pratināšanas efektivitātei tik svarīgo pozitīvo attieksmi pret pratinātāju. Tādēļ lietderīgāk, ja vien tas ir iespējams, uz pratināšanu aicināt telefonāta ceļā, jo tas dod iespēju iepriekš saskaņot visērtāko laiku. Nav ieteicama praksē diemžēl bieži lietotā kārtējā pratināmā uzaicināšana ar jau nopratinātas personas starpniecību, jo pēdējā neizbēgami pārstāstīs uzaicināmajam savas liecības saturu, un tas arī var izraisīt konfabulāciju.”⁶⁶

Tādējādi, rezumējot visu iepriekšminēto, pēc autora domām, izsaukšana uz pratināšanu ar pavēstēm ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos, kad nav iespējams izsaukt citādāk.

Pratināšanas tehniskais nodrošinājums sastāv no:

- 1) nepieciešamo veidlapu, protokolu, rakstīšanas ierīces sagatavošana;
- 2) nepieciešamo specialistu piesaiste;

⁶⁴ Krimināllieta Nr. 11150005209

⁶⁵ Augstākās tiesas lēmums ietā Nr. SKK – 669/2009

⁶⁶ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 54.lpp.

- 3) nepieciešamo diktofonu sagatavošana;
- 4) nepieciešamo transportēšanas un apsardzes nodrošināšana;
- 5) nepieciešamo telpu sagatavošana.⁶⁷

Pratināšanas tehniskais nodrošinājums ir svarīgs tādēļ, ka izmeklētājs sagatavo tehniskos līdzekļus un taktisko nodrošinājumu, bez kam nav iespējama mērķtiecīga un veiksmīga aizdomās turētā pratināšana.

---

⁶⁷ Белкин С. Криминалистика. Москва, 1976, с.603.

3. AIZDOMĀS TURĒTĀ PRATINĀŠANA NORISE

3.1. Taktiskie paņēmieni pratināšanas norisē

Pratināšana ir ne tikai visizplatītākā izmeklēšanas darbībā, bet arī viena no visgrūtāk īstenojamajām. Šādu situāciju nosaka tas, ka:

- 1) liecības, salīdzinot ar citiem materiāli fiksētiem pierādījumu avotiem (pēdas, lietiskie pierādījumi, ekspertu atzinumi un tml.), ir relatīvi nenoturīgākas, jo pirmstiesas izmeklēšanas procesā tās ne vienmēr noskaidrojama iemeslu dēļ bieži mainās. Sevišķi tas attiecās uz organizēto noziedzīgu grupu krimināllietām. Tādēļ katrā lietā jācenšas maksimāli paaugstināt citu materiāli fiksēto pierādījumu avotu īpatsvars, bet liecinošo drošības garantēšana kļūst par vienu no aktuālākajām kriminālistikas problēmām;
- 2) pratināšanas lielā izplatība un tas, ka šo izmeklēšanas darbību procesa virzītājam, procesuālo uzdevumu izpildītājam un daudziem izmeklēšanas iestādes darbiniekiem ikdienā jāizdara vairākkārt, izraisa viņos pieraduma sindromu, respektīvi – pārvērš to pār rutīnu, kurai it kā nav nedz īpaši jāgatavojas, nedz arī jālieto īpaši taktiski individuāli paņēmieni.⁶⁸

Savukārt aizdomās turēta pratināšana tiek apgrūtināta vēl ar to, ka:

- 1) aizdomās turētā persona dažkārt ir konflikta situācijā ar izmeklēšanu un nevēlas sadarboties, vēl vairāk, viņai ir tiesības uz to;
- 2) atšķirībā no apsūdzētā pratināšanas, pratinot aizdomās turēto personu vēl ir jūtams pierādījumu trūkums, kas var apgrūtināt iespēju pārlecināt pratināmo personu, ka viņas izvēlēta nesadarbošanās taktika ir bezjēdzīga;
- 3) pratinot aizdomās turēto personu, izmeklētājam ir jāņem vērā tas, ka pratināšanas laikā parasti ir klāt arī aizstāvis, kurš var apgrūtināt psiholoģisko iedarbību uz pratināmo.

Tā, kā pratināšana ir izmeklēšanas darbība, un kā jebkura izmeklēšanas darbība, pratināšanas kartība ir stingri regulēta Kriminālprocesa likumā. Tādējādi, nav iespējams analizēt pratināšanas kriminalistisko taktiku atrauti no tās kriminālprocesuāla regulējuma.

Pie vispārīgajiem pratināšanas veikšanas jautājumiem varētu paskaitīt jautājumus, ko pašreiz likumdevējs ir reglamentējis KPL 10. nodaļas sākumā – izmeklēšanas darbību izpratni, loka noteikšanu (KPL 138.p.), to veikšanas vispārīgos noteikumus (KPL 139.p.), tehnisko un zinātniski tehnisko līdzekļu izmantošanu izmeklēšanas darbību laikā (KPL 140.p., 144.p.).⁶⁹

⁶⁸ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999. 45.lpp.

⁶⁹ Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess, raksti. Rīga, 2010. 126.lpp.

Aizdomas turēta pratināšanas taktikas ietvaros svarīgi ir ievērot izmeklēšanas darbības vispārīgos noteikumus.

Iepriekš plānotu pratināšanu jāveic laikā no pulksten 8.00 līdz 20.00. Gadījumos, kad pratināšana nav atliekama, jo tas var novest pie būtisku pierādījumu zaudēšanas un apdraud kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, to veic nekavējoties.⁷⁰ Aizdomas turētām, kurām piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis nav jābrīdina par pratināšanu. To var veikt ieslodzījuma vai cita brīvības atņemšanas vietā.

Pret pratināmo personu, aizliegts pielietot vardarbību, draudus, melus, kā arī citas pretlikumīgas un morāles normām neatbilstošas darbības vai tādas darbības, kas apdraud personas dzīvību vai veselību vai aizskar personas cieņu.⁷¹

Par pēdējo nosacījumu gan ir šaubas un “visvairāk diskusijas šeit varētu sagādāt melu pielietošanas un morāles normām pretējais darbības aizlieguma izpratne un attiecīgi tiesiski aizliegumi un atļautu izmeklēšanas taktisko paņēmieni nošķiršana.”⁷²

Pēc tam, kad ir ievēroti vispārīgie noteikumi par izmeklēšanas darbībām kopumā, izmeklētājam, kurš pratinā aizdomas turēto, ir jāpievērš uzmanību specifiskiem pratināšanas kriminālprocesuālajām noteikumiem.

Pirmkārt, būtisks nosacījums ir tas, ka katru aizdomās turēto personu jāpratinā atsevišķi, bez svešu personu klātbūtnes. Vairākus aizdomās turētos vienlaicīgi pratināt nedrīkst (izņemot konfrontēšanas gadījumu).

Analizējot šo vispārējo nopratināšanas principu, kas visnotaļ nodrošina nopratināšanas objektivitāti, nopratināmās personas tiesību interešu garantiju, kriminālprocesuālajā tiesvedībā praksē izvirzās kāda problēma, cik šā jautājuma noregulēšana procesuālajā likumā. Un tas ir jautājums par trešo personu piedalīšanos nopratināšanā. Patlaban likums atļauj (atkarībā no tā, kādu personu un kāda procesuālā statusā pratinā) piedalīties aizstāvim, vecākiem, likumiskiem pārstāvjiem, pedagogam un nepieciešamības gadījumā – tulkam.⁷³

Tātad likums pieļauj aizdomās turēta pratināšanas laikā piedalīties trešajām personām un arī no taktiska viedokļa tas dažkārt būtu ne tikai ieteicams, bet arī obligāts (piemēram, tulks vai aizstāvis), bet tikai likumā noteiktajos gadījumos un likumā notiktās personas.

Otrkārt, kā noteikts Kriminālprocesā likumā 147.pantā 1.daļā, pratināšana sākas ar pratināmās personas identitātes un pratināšanā izmantojamās valodas noskaidrošanu. Jānoskaidro, vai pratināmais prot valodu, kurā notiek process, un kādā valodā viņš var liecināt.

---

⁷⁰ Kriminālprocesa likums, 139.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

⁷¹ Ibid

⁷² Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess, raksti. Rīga, 2010. 128.lpp.

⁷³ Meikališa Ā. Priemstiesas izmeklēšana. Rīga, 2001, 90.lpp.

Valodas jautājums kriminālprocesa ir risināts Kriminālprocesa 11. pantā 1.daļā, kur ir noteikt, ka kriminālprocess notiek valsts valodā.

Bet likums pieļauj aizdomas turētām, ja tās neprot valsts valodu, procesuālo darbību veikšanas laikā ir tiesības lietot valodu, kuru šīs personas prot, un bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību, kura piedalīšanos nodrošina procesa virzītājs.⁷⁴

Tas, pēc autora domām, ir saistīts ar Satversmē noteiktām pamattiesībām⁷⁵, tādām kā, Satversmes 90.pantā noteiktās tiesības ikvienam zināt savas tiesības, Satversmes 91.pantā noteikumiem, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas, un Satversmes 92.pantā apgalvojumam, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Atkāpe no Kriminālprocesa 11. pantā 1.daļas valsts valodas principa, autoraprāt, vēl saistīta ar 18.pantā noteikto procesuālo pilnvaru līdzvērtības principu, kur noteikts, ka kriminālprocesā iesaistītajām personām ir pilnvaras (tiesības un pienākumi), kas nodrošina tām normatīvajos aktos noteikto uzdevumu un garantēto tiesību līdzvērtīgu īstenošanu.

Šajā gadījumā, liedzot personai izmantot viņai saprotamu valodu, nav iespējams nodrošināt viņai likuma garantētas tiesības pienākumus līdzvērtīgu realizēšanu.

Kriminālprocesa likuma 11. pantā 12.daļā ietvertie noteikumi dod personām iespēju aktīvi piedalīties procesā, lietojot savu dzimto valodu, kas savukārt veicina patiesības noskaidrošanu, audzināšanas un profilaktisko uzdevumu īstenošanu tiesā.⁷⁶

Tulka nenodrošināšana personai, kura neprot valsts valodu vai prot to nepietiekama līmenī, var izraisīt praksē dažkārt sastopamu problēmu, kā persona var apstrīdēt pratināšanas likumību, atsaucoties uz to, ka nebija ievērotas tai garantētas procesuālās tiesības.⁷⁷

Vel vairāk, pratināšanas laikā iegūtās ziņas saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 130.panta otrās daļas 4.punktu atzīstamas par nepieļaujamu pierādījumu, ja pratināšana ir veikta pārkāpjot Kriminālprocesa likuma 11.panta otrajā daļā noteiktās personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības izmantot tulka pakalpojumus.⁷⁸

Tādējādi, procesa virzītājam, lemjot jautājumu par tulka piedalīšanos, ja viņam ir pat necīgās šaubās par personas valsts valodas prasmēm, ir nepieciešams pajautāt personai, vai viņai ir nepieciešama bezmaksas tulka palīdzība, ja persona atsakās no tās, tad to ir nepieciešams nofiksēt pratināšanas protokolā ar personas pārrakstu.

---

⁷⁴ Kriminālprocesa likums, 11.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

⁷⁵ Latvijas Republikas Satversme:LR likums 20.03.1933. pamata redakcijā. Valdības Vēstnesis, 1922. 30.jūnijs, Nr.141.

⁷⁶ Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga, 1986.

⁷⁷ Krimināllieta Nr. 11520084314

⁷⁸ Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK-336/201

Treškārt, izmeklēšanas darbības veicējs izskaidro pratināmajam šajā likumā viņam paredzētās tiesības un pienākumus.⁷⁹

Aizdomas turēta pratināšanas procesuālās tiesības un pienākumi saistīti ar to, ka:

- 1) aizdomas turēto, nebrīdina par atbildu par attieksšanās sniegt liecības vai apzināti nepatiesas liecības sniegšanu, jo tiem ir tiesības nesniegt liecības, nesadarboties ar izmeklēšanu un aizstāvēt sevi jebkādā veidā, savukārt liecības nesniegšana nav vērtējama kā traucēšana noskaidrot patiesību lietā un izvairīšanās no pirmstiesas procesa un tiesas;
- 2) personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, var pieprasīt aizstāvja piedalīšanu pratināšanā, savukārt aizstāvim ir tiesības izteikt paziņojumus, sniegt aizstāvamai personai konsultācijai un, ar procesa virzītāja atļauju, uzdot viņai jautājumus.⁸⁰

Kā arī, ja pratināt personu, kurai ir tiesības atteikties no liecību sniegšanas, neizskaidrot viņai šīs tiesības, pat ja persona neiebilst pret to, var gadīties situācija, ka liecības būs atzītas par nepaļaujam, saskaņā ar Kriminālprocesa 130.pantu, jo persona nebija informēta par tiesībām, līdz ar to nebija ievērotas viņas tiesības atteikties liecināt. Jāizskaidro personai viņas tiesības, jo, pretēji, liecības, kuras dažkārt ir ļoti svarīgs parādījumu avots, var kļūst par nepieļaujamam un smags darbs būs nenovērtēts.

Ir ļoti svarīgi atgādināt aizdomās turētājai personai, ka no brīža, kad viņai ir paziņots, ka tā atzīta par aizdomās turēto, viņai ir nevis tiesības, bet pienākums norādīt uz faktu, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā tā ir atradusies citā vietā, vai uz Krimināllikumā paredzētu apstākli, kas izslēdz kriminālatbildību.⁸¹

Prakse radā, ka, neizdarot to, var rasties problēmas ar turpmākajam darbībām. Tas ir saistīts ar personas sūdzību, ka viņu nepamatoti turēja aizdomas un iespēju prasīt atlīdzību, jo, personai it ka nav tiesības to prasīt, ja viņa pati neteica par alibi pastāvēšanu, bet, ja izmeklētājs neaprstāja viņai tādu pienākumu un tās sekas pirms nopratināt, tad nebija ievērotas personas tiesības būt informētai par savam tiesībām un pienākumiem kriminālprocesa. Līdz ar to rādās neaptūkami kāzusi, kuri apgrūtina dzīve ne tikai aizdomās turētai personai, bet arī daudziem citiem kriminālprocesā iesaistītām personām.⁸²

Latvijā bieži nākas sastapies ar situācijām, kurās aizdomās turētājām, kurām piemērots ar brīvības atņemšanas saistīts drošības līdzeklis, tiek piespiests sniegt sevi apsūdzošas vai pat nepatiesas liecības apmaiņā pret solījumu viņu atbrīvot, vai arī gadījumiem, kad tiem aizdomās turētājām, kuriem nav piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, tiek uzspiests

⁷⁹ Kriminālprocesa likums, 147.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

⁸⁰ Ibid, 60².pants.

⁸¹ Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK –298/2013

⁸² Krimināllieta Nr. 11089032410

sniegt izmeklēšanai nepieciešama satura liecības, faktiski piedraudot ar apcietināšanu atteikšanās gadījumā. Tāpat visai izplatīti ir gadījumi, kuros personai tiek "uzspiests" sniegt liecību apmaiņā pret tās mantas atbrīvošanu no jau piemērotajiem arestiem vai pret mantas aresta nepiemērošanu.⁸³

Prakse radā, ka, dažkārt, procesa virzītāji, aizdomas turētā attieksamā sadarboties ar izmeklēšanu vērtē ne kā aizstāvības pozīciju, bet kā traucēšana izmeklēšanai, līdz ar to pārkāpa personas tiesības⁸⁴, jo personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības neliecināt, kas ietver gan tiesības klusēt, gan tiesības neatbildēt uz konkrētiem jautājumiem, neparedzot atbildību par nepatiesu liecību sniegšanu.⁸⁵

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā judikatūrā⁸⁶ norādījusi, ka tiesības sevi neapsūdzēt ir vispārēji atzīts starptautisks princips, kas izriet no tiesību uz taisnīgu tiesu satura.⁸⁷

Ceturtkārt, pratināšana pēc lietas būtības iesākas ar priekšlikumu izstāstīt visu par pratināmajam zināmajiem lietas apstākļiem.

Nav ieteicams pārtraukt pratināmo, vajag uzmanīgi klausīties viņu. Tajā pašā laikā, procesa virzītājs, ņemot vērā konkrētu situāciju, var piesardzīgi virzīt pratināma stāstu vajadzīgā virzienā.

Un tikai pēc brīvā stāstījuma procesa virzītājas var uzdot jautājumus.

Kriminālprocesa likumā 152.pantā 3.dāļā, ir teikts, ka **nepilngadīgo** aizdomas turēto pratinā izmeklēšanas darbības veicējs, kuram ir speciālas zināšanas par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā. Ja izmeklēšanas darbības veicējs nav ieguvis speciālas zināšanas par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā vai ja izmeklēšanas darbības veicējs to uzskata par nepieciešamu, nepilngadīgo pratinā pedagoga vai psihologa klātbūtnē. Pratināšanas ilgums nevar pārsniegt astoņas stundas, bet, ja pratinā nepilngadīgo aizdomas turēto – 6 stundas.⁸⁸

Pēc tām, kad ir ievēroti visi pratināšanas procesuālie noteikumi, izmeklētās var manevrēt izveidotas likumīgas rāmēs ar taktisko paņēmieni palīdzību.

---

⁸³ Aleksandrs Berezins. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista vārds 9. Decembris 2017 /NR. 52 (1006)

⁸⁴ Krimināllieta Nr. 15830000615

⁸⁵ Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK-60/2017

⁸⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996.gada 8.februāra sprieduma lietā „John Murray v. United Kingdom”, iesnieguma Nr. 18731/91, 45.punkts;

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996.gada 17.decembra sprieduma lietā „Saunders v. United Kingdom”, iesnieguma Nr. 19187/91, 68.punkts.

⁸⁷ Aleksandrs Berezins. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista vārds 9. Decembris 2017 /NR. 52 (1006)

⁸⁸ Kriminālprocesa likums, 148.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

Kas saistīts tīri ar taktiskiem aspektiem, pašlaik kriminālistikā ir izstrādātas diezgan daudz taktiskās metodes, ko var izmantot noprotināšanā. Virkne no tiem ir aprakstītas zinātniskā literatūrā.

Izmeklēšanas prakses analīze⁸⁹ ļauj secināt, ka visefektīvākās taktiskās metodes gandrīz visu kriminālprocesu dalībnieku pratināšanai, un arī aizdomas turētā, ir maksimāli detalizētas informācijas vākšana par izpaustiem faktiem, un pieejamo pierādījumu iesniegšana pratināmajai personai.

Lai veiksmīgi noprotināt aizdomas turēto un dabūt visu nepieciešamu informāciju, izmeklētāja darbībām ir jāatbilst noteiktiem taktiskajiem un kriminālistikas noteikumiem.

Pirmkārt, ir nepieciešams saprast kādā formātā jārealizē pratināšanu, t.i. aizdomas turētā attieksmei pret izmeklēšanu un pratināšanas situācijas kopumā, jo no tā būs atkarīgas pratināšanas taktiskas īpatnības.

Kā pirmo jāmin situāciju, kad aizdomas turētais atzīst savu vainu un liecina patiesību. Atbilstoši dažu autoru pētījumiem tāda situācija ir 58,4% no visām izmeklējamām lietām. Tā ir tipiska bezkonflikta situācija.⁹⁰

Veicot pratināšanu bezkonflikta situācijā, kad aizdomas turētais sadarbojas ar izmeklēšanu un labprātīgi sniedz atbildes uz uzdotiem jautājumiem, izmeklētājam jāpievērš īpašu uzmanību maksimāli detalizētas informācijas vākšanai, atbildes uz uzdotiem jautājumiem ir jāprecizē un jāanalizē kopā ar citai pieejamai izmeklētājam informācijai par izmeklējamu nodarījumu.

Izvērtējot dabūtas liecības, jāņem vērā, ka aizdomas turētājam, pat atzīstot savu vainu, bieži ir tendence samazināt savu lomu izmeklējamā noziedzīgā nodarījumā, samazināt izdarīta nodarījuma smaguma pakāpi, pozicionēt sevi ka nelabvēlīgu apstākļu upuri. Ir iespējama arī vēlme slēpt vai samazināt iesaistīto personu skaitu, īpaši ja viņi ir radniecībā ar aizdomas turēto. Tas viss var likt šķēršļus pratināšanas mērķu sasniegšanai.⁹¹

Tādējādi, pēc autora domām, nav ieteicams, it īpaši pirmajā pratināšanas reizē, uzreiz radīt personai uz nesakritības viņa liecības un morāli spaidot uz viņu, jo tas var demotivēt aizdomas turēto sadarboties ar izmeklēšanu un bezkonflikta pratināšana var kļūt par konfliktu. Ir vērsti pirmkārt nodibināt uzticīgu un draudzīgu atmosfēru un tikai pēc tām pakāpeniski sākt radīt uz nesakritības un atmaskot melus.

---

⁸⁹ Krievijas analīze par taktiskiem paņēmieniem. Pieejams: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rol-i-i-znachenii-takticheskikh-priemov-pri-provedenii-doprosa>

⁹⁰ Autoru grupa Kavaliēra A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 72.lpp.

⁹¹ Яблоков Н. Криминалистика, учебник. Москва, 1995.

Daudz sarežģītāka ir pratināšana konflikta situācijā, kad aizdomas turētais nevēlas liecināt par faktiem un apstākļiem, kas ir nozīmīgi lietas izmeklēšanā un kurus vēlas noskaidrot pratinātājs.⁹²

Ārzemēs veiktas aptaujās izmeklētāju vidū liecina, ka 42,4% pratināšanas darbībām notiek konflikta situāciju ar aizdomas turēto.⁹³

Primārais un viens no svarīgākām taktiskām paņēmieniem konflikta pratināšanā ir identificēt konflikta motīvus un novērst tos.

Prakse apstiprina, ka šādu konfliktējošu nostāju visbiežāk mēdz izraisīt šādi apstākļi un motīvi:

- 1) aizdomas turētā bailes no soda par noziegumu vai nosodījuma par savu nepareizo rīcību, sakarā ar ko tiek noliegta rīcība visumā vai atbildību pastiprinoši apstākļi;
- 2) pārliecība par policijas un izmeklēšanas nespēju pierādīt vainu, jo pēdas un citi pierādījumi it kā nav atrasti, sakarā ar ko, mazāk stāstot par sevi ir vairāk cerību izvairīties no atmaskošanas;
- 3) vēlēšanās pasargāt no atbildības un soda līdzdalībniekus, kuras pamatā var būt gan žēlums, gan arī mantkārīgi apsvērumi, kas dažkārt izpaužas centienos uzņemties arī citu vainu;
- 4) bailes vai kauns no tuviniekiem vai kolēģiem par kādu citu ar noziegumu saistītu apstākļu atklāšanu, kas dažkārt var būt pat lielākas kā bailes no soda, sakarā ar ko tiek slēpti vai sagrozīti;
- 5) neuzticēšanās pratinātājam pārliecībā, ka izmeklēšana noslēps vai falsificēs visu, kas mazinās vai pat izslēgs vainu, sakarā ar ko par to pat nav vērst liecināt;
- 6) bailes no līdzdalībnieku vai citu ieinteresēto personu atriebības, sakarā ar ko arī notiek cita vainas uzņemšanās vai zināmu apstākļu noklusēšana;
- 7) vēlēšanas noslēpt un saglabāt izmantošanai pēc soda izciešanas noziegumā iegūto vai izvairīties no nepieciešamības pilnā apjomā atlīdzināt nodarītos zaudējumus, sakarā ar ko noliedz noziedzīgā ieguvuma daļu vai nepatiesi liecina par tā pārdošanu (nodošanu) nezināmai personai;
- 8) materiāla, morāla vai cita veida atkarība no kādas personas vai grupas, kā rezultātā noklusē visu, kas to varētu kompromitēt, vai pat arī vainu par to uzņemas pratināmas utt.⁹⁴

---

⁹² Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 52.lpp.

⁹³ Pitsyk L.A. Tactics of interrogation of the accused for exposing the lie in the case of economic crime. Moscow, 2007, P. 76—77.

⁹⁴ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 52.lpp.

Protams, ņemot vērā katras krimināllietas un izmeklēšanas situācijas daudzveidību un neatkārtojamību, aizdomas turētā vēlme neļiecināt vispār, liecināt nepatiesi vai daļēji patiesi, var būt izraisīta arī citu apstākļu un motīvu dēļ, bet augstākminētie piemēri ir tipiski un visbiežāk sastopami, tādējādi ir vērst izmantot tos ka atstumšanas virsmu, lai pēc tam uzzināt patiesus motīvus un apstākļus.

Likums neaizliedz aizdomas turētājam neliecināt, kā arī neizliedz liecināt nepatiesību. Bet izmeklētājam jāatceras, ka aizdomas turētājam parasti labāk nekā citiem ir zināmas nianšes par noziedzīga nodarījuma sagatavošanos, izdarīšanu un slēpšanu, tās motīvi un mērķi. Tādējādi pilnīgu un patiesu liecību saņemšana ļoti atvieglo un paātrina izmeklēšanas procesu.

Taktiskie paņēmieni, kuri var pārvarēt aizdomas turēta vēlme neliecināt ir šādi:

- 1) aizdomas turētā pārliecināšana, ka viņa izvēlēta pozīcija ir bezjēdzīga un neperspektīva;
- 2) līdzdalībnieku liecināšanas faktu izmantošana ka psiholoģisko spiedienu;
- 3) pārliecināšana atteikties no izvēlētajai pozīcijai izmantojot faktu, ka citi līdzdalībnieki liecina pret pratināmo personu;
- 4) pierādījumu iesniegšana;
- 5) pretrunas starp līdzdalībnieku interesēm izmantošana.⁹⁵

Pārejot tieši pie nopratināšanai, izmeklētājam vajadzētu piedāvāt pratināmai personai brīvi pateikt visu, ko viņš zina par lietu. Ja viņam ir zināmi tikai daži fakti, tad ir nepieciešams detalizēti nopratināt personu tieši par tiem. Nedrīkst pārtraukt personu – ir nepieciešams uzmanīgi uz klausīt viņu.

Pirms pariet pie brīva stāstījuma izmeklētājs jautā aizdomas turētājam vai viņš atzīt sevi par vainīgo viņam inkriminēta nodarījumā. Ja persona pilnīgi atzīst sevi par vainīgo, tad parasti pratināšana ne konflikta. Bet, ja persona noliedz savu vainu, tad, visticamāk, pratināšanas norisēs pēc konflikta scenārija.

Baltkrievijas specialistu aptauja starp praktizējošiem izmeklētājiem rāda, ka visgrūtākais pratināšana, it īpaši konfliktā situācijā, ir atpazīt melus.⁹⁶

Izmantojot tiešas un atgriezeniskas argumentācijas paņēmieni ir iespējams identificēt nepatiesas liecības. Lai to izdarīt ir nepieciešams:

- 1) izanalizēt aizdomās turēta argumentus, atrast pretrunas un aprunāt tos diskusijas veidā;
- 2) sadalīt aizdomās turētā argumentus mazākos fragmentos, lai iegūtu maksimālu informāciju no fragmentiem, kurus pratināmās aizsarga nepietiekami;

⁹⁵ Taktiskie paņēmieni, kuri var pārvarēt aizdomas turēta vēlme neliecināt. Pieejams:

<http://www.grandars.ru/college/pravovedenie/dopros-podozrevaemogo.html>

⁹⁶ Analīze par melu atpazīšanu pieejama: <https://sk.gov.by/ru/news-ru/view/sledovatel-prezhde-vsego-analitik-3179/>

- 3) pozitīvi novērtēt argumentus, kuri liekas patiesas – tas var palīdzēt nostiprināt psiholoģisko kontaktu ar aizdomas turēto un demonstrēt izmeklētājs objektivitātē.⁹⁷

Gadījumā, ja nav pietiekami daudz pierādījumu, lai tieši norādīt personai uz liecības nepatiesumu var izmantot paņēmienus, kuri rāda personai sajutu, ka izmeklētājam pierādījumi ir un tādā daudzumā lai pilnīgi pierādīt personas vainu. Lai radīt tādu sajutu var būt izmantota informācija par personas pagātņi, par viņa uzvedību uz pratināšanas uzsaukšanas laikā vai neilgi pirms uzsaukšanas (šeit var izmantot operatīvo informāciju). Persona psiholoģiski attiecina izmeklētāja zināšanas par augstākminētiem faktiem arī uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļiem.⁹⁸

Vēlams iesniegt pierādījumus apsūdzētajam ar pakāpeniski pieaugošu apsūdzējo spēku, lai faktu loģika, pierādījumu kopums, personu noveda pie secinājuma, ka ir nepieciešams sniegt patiesas liecības un sadarboties.⁹⁹

Analizējot literatūru, ir iespējams noteikt, ka konfliktā situācijā ir var izdalīt trīs iespējamās uzvedības modeļus:

- 1) pratināmais vilcinās un neizvēlas noteiktu uzvedību – izmeklētājā uzdevums šajā situācijā ir radīt uzticības atmosfēru, lai personai būtu vēlme sniegt patiesas liecības. Tas parasti sastopams pirmajā pratināšanā. Pirmajā nopratināšanas laikā taktiski svarīgi ir brīdināt nepatiesas liecības sniegšanu, jo personai būs grūtāk atteikties no viņiem, jo pie jau minētiem motīviem nesniegt patiesas liecības pievienojas vēl viens – nevelēšana atzīties nepatiesas liecības sniegšanā;
- 2) pratināmais ir motivēts sniegt nepatiesas liecības. Tāda situācijā ir iespējamie šādi taktiskie paņēmieni:
  - a. detalizēta nopratināšana, kam seko pretrunu identificēšana;
  - b. personas leģendas pieņemšana un tas pakāpeniska deligitimācija;
  - c. konsekventa pierādījumu izmantošana;
  - d. viedokļa veidošana, ka izmeklētājs jau ir informēts par visam patiesām faktiem un apstākļiem;
  - e. atkārtota pratināšana citā secībā;
- 3) pratināmais vispār atsakās sniegt liecības. Ieteicams izmantot taktisko paņēmieni, kurš balstās uz personai izskaidrošanu visas viņai nelabvēlīgās sekas, kuras var rasties

---

⁹⁷ Гамаюнова А. В. Тактические приемы допроса обвиняемого (подозреваемого) в условиях конфликтных ситуаций. Москва: Буки-Веди, 2014, С. 96-98.

⁹⁸ Pratināšanas psiholoģiskie aspekti. Pieejams:

https://studme.org/164002217463/pravo/taktika_doprosa_obvinyaemogo_podozrevaemogo

⁹⁹ Aizdomās turēta pratināšanas taktiskie paņēmieni. Pieejams:

<http://www.grandars.ru/college/pravovedenie/dopros-podozrevaemogo.html>

klusēšanas gadījumā. Paņēmiens mērķis – radīt personai vēlmi veikt dialogu ar izmeklētāju.¹⁰⁰

Tādējādi, izmeklētājam ir nepieciešams rūpīgi gatavoties pratināšanai, analizēt lietā esošas pierādījumus pret aizdomās turēto un jau dotās liecības. Ļoti uzmanīgi ir jāvēro līdz aizdomas turēta uzvedībai, viņa reakcijām uz atsevišķiem jautājumiem, viņa uzbudinājumu vai mieru, pārliecību vai bailēm. Pašam izmeklētājam, savukārt, pratināšanas laikā jā saglabā mieru, pārliecību savās spējās un objektivitāti, jo pratināšanas mērķtiecība un rezultāts primāri ir atkarīgs ne no konkrēta taktiska paņēmiens, bet no izmeklētāja prasmēm un pieredzi pielietot tos pareiza laikā un pareiza kombinācijā.

3.2. Aizdomās turētā pratināšana aizstāvja klātbūtnē

Monogrāfijās, kuras ir veltītas izmeklēšanas un kriminalistiskajai tematikai, gandrīz nav izpētīts jautājums par pratināšanas taktiku advokāta klātbūtnē.¹⁰¹

Tiesību uz aizstāvību pamatprincipa saturā ietilpst tiesības personai pašai īstenot aizstāvību vai uzaicināt par aizstāvi pēc savas izvēles personu, kura saskaņā ar likumu var būt aizstāvis. Savukārt valsts nodrošina aizstāvību, ja persona sava mantiskā stāvokļa dēļ nevar uzaicināt aizstāvi. Šo tiesību pārkāpums izraisa pierādījumu nepieļaujamību.¹⁰²

Minēta principa neievērošanā praksē var izraisīt to, ka nopratināšanas protokolu būs iespējams atzīt par nepieļaujamu pierādījumu¹⁰³

Tādējādi aizstāvja piedalīšanas pratināšanā ir ne tikai iespējama, bet dažos gadījumos pat obligāta. Tādēļ izmeklētājam jābūt gatavam sastapties ar pieredzējušo profesionālo, kura mērķis teorētiski ir līdzīgi izmeklētāja mērķiem, proti, nodrošināt aizdomas turēta tiesību ievērošanu un pratināšanas mērķa sasniegšanu, bet praksē dažkārt ir pilnīgi pretēji izmeklētājā mērķiem.

Lai būtu gatavam tāda vaida pratināšanai, izmeklētājam vismaz virspusīgi jāparedz uz ko būs vērsta advokāta darbības pratināšanas laikā.

Atkarībā no lietas apstākļiem tas būs:

- 1) pilnīga vai daļēja noziedzīga nodarījuma fakta noraidīšana,
- 2) apgalvojums, ka šo darbību izdarīja cita persona;
- 3) nepieņemšana krimināltiesiskajai kvalifikācijai;
- 4) nepieņemšana izvēlētajām drošības līdzekļiem;

¹⁰⁰ Гамаюнова А. В. Тактические приемы допроса обвиняемого (подозреваемого) в условиях конфликтных ситуаций. М.: Буки-Веди, 2014, С. 96-98.

¹⁰¹ Резник Г.М. Адвокат: престиж профессии. Москва: Адвокатура и современность, 1987, С. 61.

¹⁰² Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 9/2011

¹⁰³ Krimināllieta Nr. 11290082206; Krimināllieta Nr. 11095195009

- 5) iebildumi pret cietušajam nodarīto būtisko zaudējuma esamību vai summu;
- 6) atbildības pastipriņošu apstākļu esamības noraidīšana;
- 7) mīkstinošus apstākļu meklēšana.¹⁰⁴

Ja aizstāvis pratināšanas laikā darbojas likuma ietvaros un netraucē pratināšanas procesam, izmeklētājs var izmatot tos taktiskos paņēmienus, kuri piemīt parastai pratināšanai un bija aprakstītas iepriekš.

Bet prakse radā, ka bieži aizstāvju, kuri parasti ir pieredzējušie advokāti, it īpaši ja viņi veic aizstāvību par maksu, lai veicinātu attaisnojošo spriedumu savam klientam, gatavi arī uz nelikumīgam darbībām.¹⁰⁵

Tas it sevišķi attiecas uz pratināšanu. Jo vienīgi pratināšanas laikā izmeklētājs spēj izveidot tik ciešu psiholoģisko kontaktu ar aizdomās turēto, ka iespējama ne tikai liecības iegūšana par atsevišķiem noziedzīga nodarījuma apstākļiem, bet pat pilna atzīšana inkriminētāja nodarījumā.

Tādēļ, advokāta piedalīšanas pratināšanā dažkārt rada izmeklētājam zināmas grūtības, pielietojot taktikas metodes, kuras bija apskatītas iepriekš. Piemēram, advokāta klātbūtne var traucēt izveidot psiholoģisko saikni ar pratināmo personu.

Prakse radā, ka visbiežāk sastopamās advokāta neatļautās darbības pratināšanas laikā ir saistītas ar neatļauto padomu sniegšanu pratināmajai personai kā pareizi atbildēt uz izmeklētāja jautājumiem.¹⁰⁶

Izmeklēšanas prakse rāda, ka labs taktiskais paņēmieni, kurš var novērs tādas darbības, ir brīdināt aizdomās turēto un viņa aizstāvi par neatļautas darbības nepieļaujamību un tās kaitīgām sekām gan aizstāvim, gan aizstāvamai personai.¹⁰⁷

Lai pretotos tāda veida pratināšanas kaitīgai iedarbībai ir vērts izmantot šādus taktiskas paņēmienus:

- 1) nekavējoties pārtraukt liecību ierakstīšanu;
- 2) nosvītrot turpmākās tukšās līnijas protokolā;
- 3) norādīt protokolā, ka liecības ierakstīšana bija pārtraukta sakarā ar aizstāvja nelikumīgām darbībām;
- 4) novērtēt aizstāvja darbības, ka nelikumīgu padomu sniegšanu;
- 5) izdarīt oficiālo (rakstisko) brīdinājumu aizstāvim par tādas darbības nepieļaujamību;
- 6) turpināt ierakstīt aizdomas turēta liecības.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ Зеленский В.Д. Организация расследования преступлений. Ростов-на-Дону, 1989, С. 150.

¹⁰⁵ Гармаев Ю. Незаконная деятельность адвокатов в уголовном судопроизводстве, средства предупреждения и нейтрализации. Москва, 2010.

¹⁰⁶ Ibid

¹⁰⁷ А. Степанова. Курс криминалистики. Москва, 2004. С.616

¹⁰⁸ Ibid, 617.lpp.

Ja aizstāvja nelikumīgas darbības turpinās, tad to atkal ir nepieciešams nofiksēt pratināšanas protokolā un ir vērts novērtēt, vai ir nepieciešams pārtraukt pratināšanu un turpināt vēlāk.

Par aizstāvja nelikumīgām darbībām izmeklētājam jāinformē uzraugošo prokuroru un Advokātu padome.

Pēc autora domām, videoieraksta izmantošana pratināšanas laikā var būt stiprs ierocis pret jebkādiem aizstāvja nelikumīgām darbībām.

3.3. Poligrāfa izmantošanas problēmas aizdomās turētā pratināšanas laikā

Izdarot pratināšanu konfliktsituācijā, nav absolūti neapstrīdamu pazīmju, pēc kurām ir iespējams vizuāli secināt, ka pratināmā persona liecina nepatiesību.

Vienlaikus psiholoģi un psihofizioloģi relatīvi jau sen konstatējuši, ka ikviens nepatiess apgalvojums vai patiesības slēpšana ikvienā cilvēkā rada zināmu psiholoģisku spriedzi, kura savukārt organismā izraisa noteiktas, vizuāli dažkārt par nemanāmas psihofizioloģiskas parādības. Tās ir asinsspiediena paaugstināšanas vai pazemināšanas, elpošanas ritma un dziļuma, sirds darbības ritma, ādas elektrovadāmības, smadzeņu izstaroto elektromagnētisko viļņu svārstību u.tml. organisma izmaiņas.¹⁰⁹

Pratināšana, izmantojot poligrāfu, sastāv no trim elementiem:

- 1) pirmspratināšanas saruna (pratināmo personu ir nepieciešams iepazīstinātu ar viņa tiesībām, no taktiska viedokļa ir vērst pārliecināt aizdomas turēto par to, ka pārbaude tiek veikta profesionāli un ka jebkura maldība ir acīmredzama ekspertam);
- 2) pratināšanas process (vienas vai vairāku stundu laikā izmeklētājs uzdod iepriekš formulētus jautājumus aizdomas turētājam; starp atbildēm ir pauzēs no 10 līdz 15 sekundēm; uz jautājumiem jāatbild tikai "jā" vai "nē"). Skaidra un intensīva reakcija uz dažādiem jautājumiem norāda, ka šie jautājumi viņam ir svarīgāki nekā pārējie. Šādā stadijā izmeklētājs var izmantot tādas taktiskus paņēmienus, kuri ir parastā pratināšanā;
- 3) pēcpratināšanas saruna (izmeklētājs izskaidro pratināmai personai pratināšanas rezultātus un sekas). No taktiska viedokļa ir vērst pārliecināt personu, ka nav jēgas turpināt kaut ko slēpt, jo viss jau ir zināms.¹¹⁰

Neskatoties uz to, ka nav nepieciešamas papildus pierādīt programmatūras darbības un tās atzinumu pareizību, jo nav pamata apšaubīt ekspertīzes atzinumu, kā arī ekspertīzē izmantoto pasaulē standartizēto metodiku, poligrāfa instrumenta rādījumus, automātiskās datu

¹⁰⁹ Autoru grupa Kavaliere A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 89.lpp.

¹¹⁰ Плотников А. А. Использование полиграфа в раскрытии преступлений: лекция. Хабаровск, 1996. С. 264.

aprēķināšanas programmas rezultātus, tas apstiprinās ar ekspertes liecībām par poligrāfa ekspertīzes norisi un ekspertīzē konstatēto pārbaudāmā melu pakāpi,¹¹¹ problēmas parasti rādās tieši pratināšanas ar poligrāfu nepienācīgās veiktās dēļ, neizmantojot vai nepareizi izmantojot tieši šiem mērķiem izstrādātās taktiskās paņēmienus.

Prakse rāda, ka izplatītākā taktiskā kļūda veicot pratināšanu ar poligrāfa palīdzību saistīta ar to, ka izmeklētājam parasti ir tieksme (piemēram tādā pašā veidā, kā tas bija ar operatīvā ceļā dabūto informāciju) ticēt poligrāfa atzinumiem lemjot par personas vainīgumu vai liecības nepatiesumu, tādējādi zaudēt objektivitāti.¹¹²

Tās saskaņa ar Augstākās tiesas atzinumiem ir ne tikai liela taktiska kļūda, bet arī procesuālā, jo tad nebūs ievērots Kriminālprocesa likuma 128.panta nosacījumus. Tiesa ir atzinusi, ka “šā panta (KL 128.p.) pirmā daļa noteic, ka pierādījuma ticamība ir kādas ziņas patiesuma konstatēšanas pakāpe. Savukārt šā panta otrā daļa noteic, ka to, cik ticamas ir pierādīšanā izmantojamās ziņas par faktiem, izvērtē, aplūkojot visus kriminālprocesa laikā iegūtos faktus vai ziņas ar faktiem kopumā un savstarpējā sakarībā. Kriminālprocesa likuma 128.panta trešajā daļā noteikts, ka nevienam no pierādījumiem nav iepriekš noteikta augstāka ticamības pakāpe nekā pārējiem pierādījumiem.”¹¹³

Anrijs Kavalieris raksta sava grāmatā, ka poligrāfa izmantošanu kriminālistikā var salīdzināt ar tā saucamo melu detektoru (ang. – lie detector).¹¹⁴

Pēc autora domām, tas ir kļūdainis viedoklis, jo jēdziens “melu detektors” bija ieviests ASV, kad FIB darbinieki vēlējas izmantot poligrāfu, lai saprastu vai persona runā patiesību vai ne.

Savukārt neseno veiktie pētījumi rāda, ar poligrāfa palīdzību nevar atbildēt “jā” vai “nē” uz jautājumu “vai persona runā patiesību?”.¹¹⁵ Poligrāfs – ir sarežģīts tehniskais instruments, ar kuru palīdzību ir iespējams reģistrēt cilvēka fizioloģiskas reakcijas uz arējiem signāliem. Tādējādi poligrāfs var konstatēt tikai anomālijas cilvēka psihiskā un fiziskā darbība sakarā ar arējiem signāliem, kuri var būt izraisīti ne tikai melošanas dēļ, bet arī citu apstākļu dēļ, piemēram, slikta dūša, emocionāla slodze, psiholoģiskie kompleksi un citi apsvērumi, kuri ir saistīti ar cilvēka ļoti sarežģītu un daudzveidīgu smadzenes darbību. Tādējādi, secinājumu par personas meliem var izdarīt tikai kopsavilkumā ar citiem lietā esošiem pierādījumiem un informācijas avotiem. Tādēļ, pēc autora domām, pretēji izplatītajam viedoklim, poligrāfs nav

¹¹¹ Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK –549/2015

¹¹² Krimināllietā Nr. 11903022711

¹¹³ Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK –549/2015

¹¹⁴ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 89.lpp.

¹¹⁵ Ewout H. Meijer, Bruno Verschuere. The polygraph and the detection of deception. Maastricht University. 2010. Pieejams:

https://www.researchgate.net/publication/232964272_The_Polygraph_and_the_Detection_of_Deception

“melu detektors”, un pats jēdziens “melu detektors” novecojis un neatbilst mūsdienu zinātnes kategorijām, līdz ar to šo jēdzienu lietošanas ir bezjēdzīga un kļūdainā.

Sakarā ar to, ka poligrāfs – ir sarežģīts tehniskais instruments, izmeklētājām katra gadījuma obligāti ir jāizsauc uz tāda veida pratināšanu ekspertu, kurš spēj iztulkot poligrāfā radītu informāciju pratināšanas mērķiem

Ekspertam, savukārt, analizējot poligrāfā dabūtu informāciju, jāanalizē to kritiski un visas šaubas jātulko par labu aizdomās turētājam. Izpētes galarezultātā iegūtie secinājumi, sniedzot atbildes uz ekspertīzei uzdotajiem jautājumiem, nevar būt izteikti kategoriskā formā. Kā arī ekspertam savus secinājumus nekāda veidā nedrīkst izdarīt tikai uz programmatūras analīzes pamata, pašai neveicot rūpīgu un atbildīgu izpēti, jo tad būs pārkāpts Kriminālprocesa likuma 203.panta otrās daļas nosacījums.¹¹⁶

Augstākā tiesa arī norāda, ka eksperta atzinums atbilstoši Kriminālprocesa likuma 132.panta pirmajai daļai ir viens no pierādījumu veidiem. Arī eksperta atzinums saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 128.panta pirmo daļu ir pakļauts ticamības izvērtēšanai, un tam nav augstākas ticamības, kā citiem pierādījumiem.¹¹⁷

Vēl viena problēma, kas ir saistīta ar poligrāfa pielietošanu ir tas, ka KPL nav reglamentēts vai ir nepieciešama personas piekrišana tāda veida pratināšanai.

Ārvalstu un Latvijas zinātnieki norāda, ka tāda veida pratināšanai nevar pakļaut personas, kuras nepiekrīt tās īstenošanai, jo tas var kvalificēt kā piespiešanu dod liecības un tās ir nepieļaujams.¹¹⁸

Kritērijs, kas ļauj norobežot likumīgas pratināšanas taktiskās paņēmienus no nelikumīgiem psihiskiem iespaidiem ir rīcības brīvības pastāvēšanā pratināmajai personai, iespēja apzināt un brīvprātīgi izpaust savu pozīciju un viedokli.¹¹⁹

Likumīgu taktisko metožu noteikšanas kritērijs, lai veiktu nopratināšanu no nelikumīgām garīgām sekām, būtu jāpierāda, ka ir uzklusīta rīcības brīvības izvēle, iespēja apzināt un brīvprātīgi uzrādīt savu stāvokli.

Tādēļ likumā ir nepieciešams detalizēti noteikt tāda veida pratināšanas nosacījumus, lai pēc tām nebūtu problēmas ar tas pielietošanu praksē.

Tādējādi no iepriekšminētā, pēc autora domām, ir iespējams secināt, ka izmantojot poligrāfu pratināšanas laika, procesa virzītājs nevar atsaukties tikai uz to rezultātiem, kā

¹¹⁶ Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK –549/2015

¹¹⁷ Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK –549/2015

¹¹⁸ Autoru grupa Kavaliēra A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 92.lpp; Дулов А. В. Судебная психология. Москва, 1970. С. 128-152; Ратинов А.Р, Судебная психология для следователей. Москва, 1967. С. 163.

¹¹⁹ Ларин А. М. Злоупотребление психиатрией. Москва: Гос-во и право, 1997, С. 77-79.

neapšaubāmu patiesību. Poligrāfa atzinumam ir tāds pats pierādījumā spēks, ka liecībām, kuri dabūti, neizmantojot poligrāfa palīdzību un tos jāanalizē kopā ar citiem dabūtiem liecībām un pierādījumiem.

Neskatoties uz visiem pozitīvajiem aspektiem, nopratināšanai ar poligrāfu, ka rāda Latvijas un ārzemju izmeklēšanas prakse, var būt pakļauti tikai tie cilvēki, kuri savu fizisko, psihisko un emocionālo stāvokļu dēļ var būt piemēroti tāda veida izmeklēšanas darbībai – psihiski, emocionāli un fiziski stabili.¹²⁰

Pēc autora domām speciālo likumdošanas aktu trūkums, kas reglamentē poligrāfa pielietošanu kriminālprocesā, kavē zinātnisko pētījumu attīstību šajā virzienā, neļauj pilnībā izmantot šīs metodes iespējas pierādījumu vākšanai.

---

¹²⁰ Образцов В.А.. Следственные действия. Москва, 2001, с. 125

4. PRATINĀŠANAS FIKSĒŠANA

Pratināšanas fiksēšana, ka jebkuras izmeklēšanas darbības fiksēšana notiek saskaņā ar Kriminālprocesa likuma normām. Vispārīgas normās par fiksāciju ir ietvertās Kriminālprocesa likumā 141. – 143. pantos. Bet ir arī speciālās normas katrai izmeklēšanas darbībai atsevišķi.

Likums nosaka, ka sniegto liecību fiksē pratināšanas protokolā, to pieraksta pirmajā personā. Pēc pratināmās personas lūguma savu liecību pratināšanas protokolā tā var rakstīt pašrocīgi.¹²¹

Protokolu kopumā un katru lapas pusi atsevišķi paraksta pratināmais, bet beigās arī pratinātājs un citi pratināšanas dalībnieki (tulks, aizstāvis, prokurors).¹²²

Parasti pratināšanas protokols sastāv no vairākām lapām un lai ievēroti apgrūtināt falsifikācijas iespēju ir vērsts zināt, ka “ja protokolu nevar uzrakstīt uz vienas lapas, tad, turpinot to uz jaunas lapas, jāatkārto (uzraksta) iepriekšējās lapas beidzamais vārds.”¹²³

Pratināmais bieži vien stāsta nesakarīgi, labo savas liecības, precizē faktus, atbild uz izmeklētāja jautājumiem, papildina agrāk sacīto. Līdz ar to liecības visumā ir saraustītas, ar daudz atkārtojumiem.¹²⁴

Praksē dažkārt ir gadījumi, kad negodprātīgas pratināmas personas, dažādu apstākļu dēļ, maina savas liecības. Lai novērstu šādus mēģinājumus, ir izstrādāti sekojoši paņēmieni:

- 1) liecību detalizēšana pratināšanas laikā, pēc iespējas maksimāli saglabājot aizdomas turēta valodas un runāšanas īpašības;
- 2) protokola beigās piešķirt pratināmai personai iespēju izdarīt pierakstu, ka protokols pilnīgi atbilst viņa liecībām, vai dod viņam iespēju pašrocīgi aizpildīt protokolu;
- 3) katru sniegto atbildi uz uzdoto jautājumu pratināmai personai jāapstiprina protokolā ar piezīmēm.¹²⁵

Lai nepieļautu pārpratumus, lietderīgi protokolu nevis nolasīt pratināmajam, bet gan iedot to viņam izlasīt; šo faktu atzīmē protokola beigās. Protokolu raksta pirmajā personā. Ja pratināmais vēlas, viņam ir tiesības savas liecības pierakstīt pašam. Ja protokols rakstīts uz vairākām lappusēm, pratināmais paraksta katru lappusi. Protokolu pārraksta arī izmeklētājs un personas, kas ir piedalījušās vai bijušas klāt pratināšanā.

¹²¹ Kriminālprocesa likums, 149.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

¹²² Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 76.lpp.

¹²³ Policijas darbības instrukcija. Rīga, 1934, 127.lpp.

¹²⁴ Indulēns I. Kriminālistika. Rīga, 1978, 224.lpp.

¹²⁵ Pratināšanas rezultātu fiksācija. Pieejama: <http://www.bibliotekar.ru/criminalistika-1/190.htm>

Pratināšanas protokolu jāraksta katra gadījumā, neatkarīgi no tā, vēlas aizdomās turētais sniegt liecības vai nē. Pratināšanas protokolu jāraksta atbilstoši KPL 142. pantā norādītiem noteikumiem.

Protokola saturu veido trīs daļas: ievada, aprakstes un beigu daļa.¹²⁶

Ievaddaļa fiksē procesuālās darbības izdarīšanas vietu un laiku, izdarītāja amatu, darbības norises vietu un datumu; laiku, kad darbība sākta un pabeigta; procesuālās darbības veicēja amatu, vārdu un uzvārdu; personu — procesuālās darbības dalībnieku vārdu, uzvārdu, personas kodu, bet aizdomas turētā advokātam — vārdu, uzvārdu, praktizēšanas vietu un procesuālo statusu.¹²⁷

Aprakstes daļā sīki atspoguļo procesuālās darbības būtību, norisi un konstatētos faktus, kam ir nozīme krimināllietā.¹²⁸

Aprakstes daļā ir nepieciešams norādīt visas darbības, ko veic izmeklētājs pratināšanas gaitā. Kā arī norāda visi pratināšanas rezultāti. Ir nepieciešamas atzīmēt, ka izskaidrot aizdomas turētām bija izskaidrotas visas viņa procesuālās tiesības un pienākumi, pretējā gadījumā, var rasties situācija, ka protokolā ietvertās liecības nebūs iespējams izmantot kā pierādījumu. Ir nepieciešams noskaidrot aizdomas turētā attieksme pret viņam izvirzītām pierādījumiem un pret kriminālprocesu kopumā. Ir nepieciešams nofiksēt protokolā audio- un videoieraksta, kā arī fotogrāfijas radīšanas faktu. Aizdomas turētā paskaidrojumi pret viņam iesniegtiem pierādījumiem arī ir jādokumentē protokolā.¹²⁹

Pratināšanas laikā izmeklētājs nevar nofiksēt protokolā visu informācijas apjomu, kuru saņem no aizdomas turēta un viņam jāveic informācijas atlase – kādu informāciju, pēc izmeklētājā domām, ir vērst iekļaut protokola, bet kādu nav vērts. Attiecīgas fakts var novērst pie protokolā ietvertās informācijas deformēšanai un izkropļošanai.

Tātad, ievērojot iepriekšminēto, pēc autora domām, pratināšanas laikā, papildus ir vērst fiksēt informāciju ne tikai protokolā, jo izmeklēšanas prakse rada, ka nav vēlama vienlaicīga stāstījuma fiksācija pratināšanas laikā, to pierakstot un pat izdarot atsevišķas piezīmes, jo tas neizbēgami novērs izmeklētāja uzmanību no stāstījumā niansēm¹³⁰, bet arī izmantot skaņu un attēlu ierakstu rīkus, no kuriem pratināšanai, no kriminālsitiskas taktikas viedokļa, visvairāk piemērota ir videouzņemšana.

Ja, pratināšanas laikā, izmeklētājs pieņem lēmumu izmantot skaņu un attēlu ierakstu rīkus, viņam jāvadās pēc KL 143.p. noteikumiem.

¹²⁶ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Autoru grupa Azāna B vadībā, Rīga, 1986, 122.lpp

¹²⁷ Kriminālprocesa likums, 326.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

¹²⁸ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Autoru grupa Azāna B vadībā, Rīga, 1986, 122.lpp

¹²⁹ Назарова К.Н. Типичные ошибки и нарушения, допускаемые при перепредъявлении обвинения, способы их устранения. Москва: Российский следователь, 2016. С. 21 - 25.

¹³⁰ Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999., 52.lpp.

Pratināšanas gaitā ar videouzņemšanu ir iespējams nofiksēt nopratināšanas vietas apstākļus, pratināmā uzvedību, viņa reakciju uz uzdotiem jautājumiem, atbildes, pauzes, domāšanas momentu, runas ritmu vai intonāciju utt. To visu nav iespējams fiksēt vārdiski nopratināšanas protokolā. Protokolā bieži netiek atspoguļots pratināšanas process, bet tikai tās rezultāti, tāpēc dažkārt izprast fiksēto informāciju pēc protokola ierakstiem ir grūti. Turklāt tas apgrūtina šo ziņu objektīvu izvērtēšanu. Protokolā parasti tiek nofiksēti apmēram 35% no visas pratināmās personas informācijas, turpretī videoierakstā tā bieži vien tiek fiksēta pilnībā. Ar videoieraksta palīdzību var atspēkot pratināmās personas iespējamās melīgos paziņojumus par nelikumīgi pielietotām pratināšanas metodēm, par nenormāliem pratināšanas apstākļiem utt.¹³¹

Tādējādi, videouzņemšanas vākšanas pratināšanas laikā galvenais mērķis ir cik iespējams pilnīgi un objektīvi atspoguļot pratināšanas norises saturu un apstākļus, kas ļauj tiesai, advokātam un citiem procesa iesaistītam personām nešaubīties pratināšanas procesa atbilstībai likuma noteikumiem.

Pratināšanas protokolā jāatspoguļo videouzņemšanas izmantošanas fakts un apstākļi. Likums aizliedz izdarīt daļēju nopratināšanas videoierakstu, speciāli video ierakstām atkārtot liecības, kas dotas tas pašas nopratināšanas gaitā, vai protokolēt tikai kādu video ieraksta daļu.¹³² Pirms iepazīstināt pratināto ar protokolu, viņam jāatskaņo pilns skaņu ieraksts.¹³³

Protokola beigu daļa izmeklētājs fiksē izmantotos zinātniski tehniskos līdzekļus, protokolētāja amatu, vārdu un uzvārdu un izmeklēšanas darbības beigšanas laiku.¹³⁴

Ieteicams protokolā norādīt pamatjautājumi, kurus izvirza izmeklētājs.

Analizējot izmeklēšanas praksi,¹³⁵ autors secināja, ka aizdomās turētājam praksē ir raksturīga atteikšanās no savām liecībām. Tādējādi, atsevišķos gadījumos ir ieteicams, dod personai parakstīties protokolā zem savām atbildēm, lai mazinātu iespēju, ka persona pēc tām atsakās no saviem vārdiem.

Šī metode ir pieļaujama, arī tad, ja izmeklētājs iesniedz pierādījumus, lai atklātu melus, ja ir iemesls uzskatīt ka pratināmais nākotnē var noliegt, ka atzina atsevišķus faktus un savu vainu kopumā.

Arī to efektīvi apkarot ļauj pratināšanas videouzņemšana.

¹³¹ Grieznis P. Praktiskā kriminālistika. Rīga, 2009.

¹³² Kriminālprocesa likums, 143.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

¹³³ Indulēns I. Kriminālistika. Rīga, 1978, 224.lpp.

¹³⁴ Kriminālprocesa likums, 326.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

¹³⁵ Krimināllieta Nr. 11817004710; Krimināllieta Nr. 11370039811; Krimināllieta Nr. 11817003012

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza šādas tēzes:

1. Kriminālprocesa likumā taktiskā paņēmiena jēdziens nav definēts. Apkopojot pētnieku izteiktos viedokļus, var secināt, ka taktiskais paņemiens ir izmeklētāja darbība kura nevis atvieglo pratināšanas veikšanas procesu (ka to dara, piemēram, jau minētie uzvedības paņēmieni), bet tieši kontrolē pratināšanas procesu un virza personas uzvedību, pašsajūtu un iekšējos psihiskos procesus izmeklētājam vajadzīga virzienā.
2. Neskatoties uz to, ka normatīvajos aktos un specializētā literatūrā nav noteikts, kāda persona ir taktisko paņemienu subjekts, subsumējot atsevišķos avotos paustus viedokļus, ir iespējams secināt, ka šī persona ir izmeklētājs, kurš pielieto tos pirmstiesas procesā izmeklēšanas laikā. Tas neattiecas uz izņēmuma gadījumiem, kad izmeklētāja funkciju veic prokurors – tad subjekts ir prokurors.
3. Izpētot ārvalstu izmeklēšanas prakses aprakstus un pieejamos Latvijas izmeklēšanas prakses materiālus var secināt, ka izmeklētāji dažkārt nenopietni attiecas pret pratināšanas sagatavošanu un plāna sastādīšanu, kas, savukārt, var padarīt pratināšanas procesu par neefektīvu un dažkārt pat par nelikumīgu.
4. Kriminālprocesa likumā netiek atsevišķi regulēta sagatavošanās pratināšanai kā atsevišķa izmeklēšanas darbības daļu tādējādi atstājot to izmeklētāja brīvai izvēlei. Autoraprāt tas nav pareizi, jo prakse rāda, ka bez rūpīgas sagatavošanās nav iespējams izdarīt sekmīgu aizdomās turētā pratināšanu.
5. Prakse rāda, ka procesa virzītājs, gatavojoties pratināšanai vai pratināšanas laikā bieži pilnīgi paļaujas uz informāciju, kurai ir tikai orientējošs raksturs, līdz ar ko rodas problēmas, sakarā ar izmeklētāja neobjektīvu un dažreiz pat maldīgu attieksmi pret aizdomās turēto.
6. Pēc autora domām, noteikumu, ka aizliegts izsaukt no attālākām vietām personas nopratināšanai, ir vērts piemērot arī mūsdienas un pat nostiprināt Kriminālprocesā likumā, jo izsaukšana no attālākām vietām izmeklētājam ērtā vietā var kaitēt pratināšanas mērķa sasniegšanai, jo rada izsauktajai personai nelabvēlīgas emocijas un negatīvu attieksmi pret gaidāmu pratināšanu.
7. Pēc autora domām, izsaukšana uz pratināšanu ar pavēstēm ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos, kad nav iespējams izsaukt citādāk, jo tāda veida izsaukšana var kaitēt pratināšanas mērķa sasniegšanu, var radīt kā procesuālās, tā arī taktiskas un psiholoģiskas grūtības.

8. Prakses analīze ļauj secināt, ka uzaicināšana uz pratināšanu ar pavēsti rada ne tikai kriminālprocesuālas problēmas, bet ir arī neveiksmīga no taktiskā un psiholoģiskā skatupunkta, līdz ar ko nav rekomendējama.
9. Monogrāfijās un mācību grāmatās, kuras ir veltītas izmeklēšanas un kriminālistiskajai tematikai, gandrīz nav izpētīts jautājums par pratināšanas taktiku advokāta klātbūtnē, kas, savukārt, ir liels trūkums, jo advokāta piedalīšanās pratināšanā dažkārt rada izmeklētājam zināmas grūtības, pielietojot pratināšanas taktiku, piemēram, advokāta klātbūtne var traucēt izveidot psiholoģisko saikni ar pratināmo personu. Tādēļ ir nepieciešams vairāk pētīt šo jautājumu, jo tas ļauj paaugstināt pratināšanas kvalitāti.
10. Problēma, kas ir saistīta ar poligrāfa pielietošanu ir tāda, ka likumā nav reglamentēts, vai ir nepieciešama personas piekrišana tāda veida pratināšanai. Tas, savukārt rāda praktiskas problēmas un pārpratumus. Tādēļ likumā ir nepieciešams detalizēti noteikt tāda veida pratināšanas nosacījumus un priekšnoteikumus.
11. Prakse rāda, ka izplatītākā taktiskā kļūda, veicot pratināšanu ar poligrāfa palīdzību, saistīta ar to, ka izmeklētājam parasti ir tieksme ticēt poligrāfa atzinumiem lemjot par personas vainīgumu vai liecības nepatiesumu, tādējādi zaudējot objektivitāti. Tādēļ, izmantojot poligrāfu pratināšanas laikā, procesa virzītājs nevar atsaukties tikai uz to rezultātiem, kā neapšaubāmu patiesību. Poligrāfa atzinumam ir tāds pats pierādījuma spēks, kā liecībām, kuras iegūtas, neizmantojot poligrāfa palīdzību, un tās jāanalizē kopā ar citiem iegūtiem pierādījumiem.
12. Speciālo likumdošanas aktu trūkums, kas reglamentē poligrāfa pielietošanu kriminālprocesā, kavē zinātnisko pētījumu attīstību šajā virzienā, neļauj pilnībā izmantot šīs metodes iespējas pierādījumu vākšanai.
13. Izmeklēšanas prakse rāda, ka nav vēlama vienlaicīga stāstījuma fiksācija pratināšanas laikā, to pierakstot un pat izdarot atsevišķas piezīmes, jo tas neizbēgami novērš izmeklētāja uzmanību no stāstījuma niansēm, bet arī izmantot skaņu un attēlu ierakstu rīkus, no kuriem pratināšanai, no kriminālsitiskas taktikas viedokļa, visvairāk piemērota ir videouzņemšana.
14. Visiem taktiskajiem paņēmieniem jādarbojas kumulatīvi. Tie nedrīkst nonākt pretrunā viens otram un likumam.
15. Viens no izmeklēšanas kvalitātes kāpuma priekšnoteikumiem ir aizdomās turētā pratināšanas efektivitātes uzlabošana, ko var veicināt pielietojot situācijai atbilstošākus taktiskos paņēmienus.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Literatūra:

1. Autoru grupa Kavaliera A. vadībā. Kriminālistika taktika, otrā daļa. Rīga: LPA izdevums, 1999.
2. Dombrovskis R. Kriminālistiskas taktikas teorētiskie pamati. Rīga, 1998.
3. Meikališa Ā. Pirmstiesas izmeklēšana. Rīga: Turība, 2001.
4. Meikališa Ā, Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess, raksti. Rīga, 2010.
5. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1998.
6. Rokasgrāmata policijas darbiniekiem. Rīga, 1926
7. Policijas darbības instrukcija. Rīga, 1934
8. Indulēns I. Kriminālistika. Rīga: Zvaigzne, 1978.
9. Azāna B. Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga, 1986.
10. Grieznis P. Praktiskā kriminālistika. Rīga, 2009.
11. Miners E. Uzklaušānos svarīgums intervijas un iztaujāšanos procesā. Rīga, LPA, 1995
12. Aleksandrs Berezins. Kriminālprocesuālā pamattiesība klusēt: saturs un problemātika. Jurista vārds 9. Decembris 2017 /NR. 52 (1006)
13. Gisli H. The Psychology of Interrogations and Confessions: A Handbook. New-York; Wiley, 2003.
14. Starr, Douglas. Do police interrogation techniques produce false confessions? New York, 2013.
15. Douglas, J. E, A. W. Burgess, A. G. Burgess, R. K. Ressler. Crime classification manual. New-York:John Wiley & Sons, 2006.
16. Pitsyk L.A. Tactics of interrogation of the accused for exposing the lie in the case of economic crime. Moscow, 2007.
17. Вайнгард А. Уголовная тактика. Руководство к расследованию преступлений. СПб., 1912.
18. Возгрин И.А. Криминалистическая тактика: понятие и предмет исследования. Москва: Спарк, 2001.
19. Ищенко Е.П. Криминалистика для следователей. Москва, 2013.
20. Селиванова Н.А. Криминалистика. Москва, 1988.
21. Яблоков Н.П. Криминалистика. Москва, 1995.
22. Агафонов В. Криминалистика конспект. Москва, 2018.
23. Ищенко Е.П. Криминалистика: курс лекций. Москва, 2007.

24. Поташкин Д.П. Криминалистическая тактика. Москва, 1998.
25. Викторов А. Криминалистика. Москва, 1976.
26. Драпкин Л.Я. Криминалистика. Москва: Проспект, 2011.
27. Назарова К.Н. Типичные ошибки и нарушения, допускаемые при перепредъявлении обвинения, способы их устранения. Москва: Российский следователь, 2016.
28. Быков В.М. Допрос подозреваемого // Законность. 2014. N 6. С. 27 - 32.
29. Аверьянова Т.В. Криминалистика. Учебник для вузов. Москва.: Издательство «НОРМА», 2010.
30. Яблоков Н.П. Криминалистика, учебник. Москва, 1995.
31. Образцов В.А. Следственные действия. Москва, 2001. с. 125
32. Зеленский В.Д. Организация расследования преступлений. - Ростов-на-Дону, 1989. - С. 1
33. Резник Г.М. Адвокат: престиж профессии / Адвокатура и современность. - М., 1987. - С. 61.
34. Гамаюнова А. В. Тактические приемы допроса обвиняемого (подозреваемого) в условиях конфликтных ситуаций. М.: Буки-Веди, 2014.
35. Яблоков Н.П.. Криминалистика: учебник. Москва, 2013.
36. Ларин А. М. Злоупотребление психиатрией. Москва: Гос-во и право, 1997.
37. Дулов А. В. Судебная психология. Москва, 1970.
38. Ратинов А.Р, Судебная психология для следователей. Москва, 1967.

Latvijas normatīvie akti:

1. Latvijas Republikas Satversme:LR likums 20.03.1933. pamata redakcijā. Valdības Vēstnesis, 1922. 30.jūnijs, Nr.141.
2. Krimināllikums: LR likums, 17.06.1998., Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., nr.199./200.
3. Kriminālprocesa likums, 1.pants: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 11.maijs, nr.74.

Latvijas tiesu prakse:

1. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 78/2014
2. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 325/2015
3. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 60/2017
4. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 298/2013
5. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 9/2011
6. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 669/2009
7. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 549/2015

8. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 298/2013
9. Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK – 9/2011
10. Krimināllieta Nr. 11517024607
11. Krimināllieta Nr. 11815000609
12. Krimināllieta Nr. 15830000615
13. Krimināllieta Nr. 11089032410
14. Krimināllieta Nr. 11290082206
15. Krimināllieta Nr. 11150005209
16. Krimināllieta Nr. 11903022711
17. Krimināllietas Nr. 11817004710
18. Krimināllietas Nr. 11370039811
19. Krimināllietas Nr. 11817003012
20. Krimināllieta Nr. 11089032410
21. Krimināllieta Nr. 11290082206
22. Krimināllieta Nr. 11095195009

Eiropas Savienības un starptautisko tiesu prakse:

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996.gada 8.februāra sprieduma lietā „John Murray v. United Kingdom”, iesnieguma Nr. 18731/91, 45.punkts;
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996.gada 17.decembra sprieduma lietā „Saunders v. United Kingdom”, iesnieguma Nr. 19187/91, 68.punkts.

Avoti internetā:

1. Skaidrojoša vārdnīca pieejama: <http://www.latvianforyou.com/cgi-bin/l.pl>
2. Taktiskie paņēmieni, kuri var pārvarēt aizdomas turēta vēlme neliecināt. Pieejams: <http://www.grandars.ru/college/pravovedenie/dopros-podozrevaemogo.html>
3. Analīze par melu atpazīšanu pieejama: <https://sk.gov.by/ru/news-ru/view/sledovatel-prezhde-vsego-analitik-3179/>
4. Ewout H. Meijer, Bruno Verschuere. The polygraph and the detection of deception. Maastricht University. 2010. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/232964272_The_Polygraph_and_the_Detection_of_Deception
5. Pratināšanas psiholoģiskie aspekti. Pieejams: https://studme.org/164002217463/pravo/taktika_doprosa_obvinyaemogo_podozrevaemogo
6. Aizdomās turēta pratināšanas taktiskie paņēmieni. Pieejams: <http://www.grandars.ru/college/pravovedenie/dopros-podozrevaemogo.html>

7. Pratināšanas rezultātu fiksācija. Pieejama: <http://www.bibliotekar.ru/criminalistika-1/190.htm>
8. Pirmstiesas izmeklēšanas efektivitāte Valsts policijā. Rīga: VK revīzijas ziņojums, 2017. gada oktobris. Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads//reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/buklets_gala-versija_05.10.2017..pdf
9. Prokuratūras statistika. Pieejama: [http://www.prokuratūra.gov.lv/media/Prokurat%C5%ABras%20darba%20rezult%C4%81ti%202017\(1\).gad%C4%81.pdf](http://www.prokuratūra.gov.lv/media/Prokurat%C5%ABras%20darba%20rezult%C4%81ti%202017(1).gad%C4%81.pdf)
10. Analīze par izmeklēšanas iestādes darbību. Pieejama: <https://lvportals.lv/tiesas/293651-prokuraturas-gada-parskats-izmeklesanas-kvalitate-joprojam-klibo-2018>
11. Krievijas analīze par taktiskiem paņēmieniem. Pieejams: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rol-i-znachenii-takticheskikh-priemov-pri-provedenii-doprosta>

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs “Aizdomās turētā pratināšanas taktiskie paņēmieni” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Edvards Aleksejevs _____ 14.05.2018.

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Doc., Dr.iur. E. Nīmande _____ 14.05.2018.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 14.05.2018.

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē
2018.g. ____ . _____ un novērtēts ar atzīmi – _____

Komisijas sekretāre: _____